

חוברת

דף השבוע

מסכת נדרים חוברת ב

דף י"א

קונטרס מלא מראי מקומות חשובות על כל דף ודף
כדי לסייע את הלומדים החשובים של מסגרת 'דף השבוע'

ויש בה חמשה חלקים:

- א **עזר ללימוד הר"ן** - להדגיש החלק שבדברי הר"ן שהם פירוש על הגמ'.
- ב **קושיות פשוטות** - ליישב קושיות פשוטות אשר יתקשה בהם הלומד.
- ג **עומק הדף** - להעמיק קצת בגמ' ובפירוש הר"ן על פי גדולי המפרשים.
- ד **הלכות הדף** - נידונים חשובים בהלכה היוצאים מלימוד הגמ'.
- ה **סוגיית הדף** - בכל דף נערכה סוגיא שלימה אחת עם העתקת מראי מקומות.

עזר ללימוד הר"ן

גמ' א) [לקמן יב:
שבעות לו.] ב) קדושין
סא. ג) שם נד.
ישי"י ד) ס"א בקרבנות
שכירושלים

(6) רש"י ד"ה דתנן וכו'
דכתיב ויאמר משה אלהים
אם יעבדו:
(3) ד"ה אימא ספא וכו'
דקתם משנה ר' מאיר היא
ומדסיפא:
(2) ד"ה עד שידור וכו'
לנבי מוצא אבל האומר
כ"ל יו ודע"ה:
(7) ד"ה ויתר מלא וכו'
אמ"כ ידור בדבר הקרב:

ר"נ ד"ה דתנן ר' מאיר
כו' דבסוטה ועדות לית
ליה. ונראה לנ"ד דל"ל
דבסוטה לית ליה: שם
ד"ה אלא רבי יהודה.
גבי מוציא את אשתו
משום נדר. (ל' משום

[illegible]

ר"ן ד"ה אלא רבי
יהודה. גבי מוציא את
אשתו משום איילנות.
כ"ג דל"ז ע"ש: (רש"ש)

ג'נב' לית ליה מכלל לאו אתה שרומע הן. כגון במתנין דמכלל
האמר לא לחילין שמע' מניה הא קרבן הוי ואהכי אקור ור' מאיר
אקסבר דלא הוי אקור אא"כ אמר בפירוש לא חולין ליכא אלא
הקרבן דלא שמע' ליה מכלל לא חולין אהי שמע קרבן: דתנן.
משמע מדרש'ו צפרה האומר ר'

לא אמר כלום. דפליג אחנא דלעיל מיניה דהיינו ר' מאיר דקטס ומשמנה (3) הוה ומדקספא ר' יהודה רישא לאו רבי יהודה דא"כ הוי רישא וקספא רבי יהודה ומלמעלה רבי מאיר: שר' יהודה אוימר האומר בירושלים בר, דבעינן שאימר כירושלים לעומר (4) מירוסלים: עד ישיורו ודבר הקרב בירושלים. ענון קרנותו ומנחתו שקריני לגבי מנחתו (5): האומר בירושלים לא אמר כלום. דלא מיקדשא ירושלים: ודותר' תנאי אליבא דרבי יהודה. דמנא דמנתינן סבר האומר בירושלים לא אמר כלום הא כירושלים אקור דיירושלים מיקדשא ומנא דברייתא סבר האומר כירושלים לא אמר כלום דקסבר ר' יהודה לא נתקדשה ירושלים אלא"כ (7) יאמר כדבר הקרב בירושלים: בינ

שאלין כן בפעול ויותר דכיון ששמן על שם אסור הרי הוא כלומר
ממנה וכו' ואפילו הכי מן זה ר' יהודה מחיר ועממא דכולהו דל
ויותר ולא קושיא היא שאלו אע"פ ששמן מורה אסורין מ"מ אין
האסור ר' לאסורא אלא שגריץ לעשות ממנה דיי עולה ואם קטנא
קטנא בלבד ואסורא לוספיק כל שגמר פטול וא יותר על ככר וא דצריי
כ"ב אפילו לר' יהודה אי נמי טעמיה דר' יהודה דבעי כ"ב משום
פטול נותר דלא שייך חי טמא לא בעיא כ"ב והכי מוכח האי פס
לעומר אע"פ דפליגי עליה בלחומר קרנן גרידא דלא חי קרנן קאמא
לגראסונים ו"ל שצמחמוהו הרבה ולא העלו דבר מחוור לפי דעתי
הדיוט קאמר: בדוריה. בקרנותו שדוריה: בעי. כטו גוריי
באשתי. כשנכנסת לאש אש עלת המזבח: בירושלמי. בקרנותו שדוריה
א' פירושה. האי סדרה במסכתא נמי קאי ודלומיה בריש צנה
בפסול ודלויף מתנאי בני גד ובני ראובן דקבוצ אש יעברו ו
לחמירין בשבועת העדות (שבושת ט.) דכי לית לאר"מ מכלל
למיתא דהוה משום דלאו אסורא דלית חי ממנו ונדרים מני ממו
בפסוק השלם (ענין דהוה ט.) צ"ב מורא אלא אסור משום דגד דלא
לחמירין פליג ענין דר"מ בנחאי כפול בפסוק האומר (קדוש ט.) אפי'
לדמוקו ולחמיר תרי תנאי אליבא דרבי יהודה ולא צעי לאוקמא כ'
יהודה. דמקמי קודם ר' יהודה חומר ממלל דעד השתא לאו ר' י
יושלים לא חמר כלום כיון שלא הוציב כ"ב הדמיון וה"ל לאימרא
וטעמא מורה דר' ר' יהודה לא צעי כ"ב וכו' שפשיטא שמשמינו ומש'
דלר' יהודה דעמו על דבר הקרב בירושלים וכי אמר כירושלמי מתקור

תנאה לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן: אלא ר' יהודה היא. דהוא בר פלוגתיה דר' מאיר בכל מקום: ירושלים לא אתו משירי הלשכה ולפי

מיתקסר אפילו הדי כיון דאיכא לממיר הדי ואיכא נמימר הדי אזלינן לתומרע דקיימא לן סתם נדרים להחמיר: טהור טמא סגול נותר ואסור. כך ה"ה הגרסא בנוסחאות וקשה בעיני מאי איכא בין טהור ולדי דכיון דהנא בלמ"ד מכלל דבלא למ"ד לא מיתקסר וכיון

כנגון טמא פגול וותר ובהני לא שייכא למ"ד פטוהה כחמלתן דלדערנא
 וי' אמר להו בלמ"ד איכא למימר להיתירא קמבין ובהני ממי ע"ג
 דלגא אמר בהו ב"ק הדמיון מתסחר אפילו לר"י דהא בגמ' מוקפין
 לתמתי' כרבי' ירודה כולה ונפי' הכי דהי אסור בלא ב"ק שכיין
 ששמו מורה אסור בלא ב"ק ופי' מותר לכולי עולמא אע"פ דמלינן
 למימר דכי אסר טמא אחרומה קמבין דשייך בה נמי טומאה
 וטוהרה דתרומה ופי' הוה לה דבר האסור ובי' מתפסי' בה לא תאסר
 דלמדינא בגמרא ונפי' הכי כיון דליכא למימר לא נקדשים קמבין
 הוה לה כהם נדרים להחמיר ודבר מני כלאמר דליכא נדרים כע"פ
 וכו' דהני כולה אין שטן מורה על שם אסור ומשום הכי אמר רב
 יהודה דבעי לעירמיהו ב"ק דאי לא לא משמע דלמר אסור מה
 לו כחור וכו' תקשה עלי והתנן באידך מתניין האומר קרבן עולה
 ומינרה וכו' ואמאי ודאי הוה שטן מורה איסור ומאי שטן מפגול
 על שם איסורן שאחרם בהמה זו עולה או תטאל ופי' מתניין
 תודה או שלמים מה שאין כן בפגול וותר ששמן עליהם משום
 אין שלאסור הוא מתניין וכפגול וותר קאמר ומש"ה מתקרב בלא
 בללא ב"ק סבירא ליה דחי אימרא אסור וכן בשארם ומש"ה בטמא
 בגמרא דמתיין מודים חכמים לר' ירודה חמור לא קמבין וכו' ופי'
 האומר הא קרבן מודו ליה קרבן נראה בעיני פירוש משנתנו וראיתי

אִימְרָא. כַּהֵּן עַל תַּרְגֵּן דְּהֶסֶם דְּרִדְרִים לְהַחֲמִיר וְעַד דְּמַשְׁמַע דְּשֵׁשׁ
 עֲשִׂיהָ עוֹרֵךְ דְּבִי נָצִי מַעֲרַסָּה כְּדִמְכַּיִּי וְצִנְעָר עֲלֵיהּ הֶכֶּהן עֲשִׂים:
 חֲסִים: אִימְרָא דְּיִשְׁרָאֵלִים אֵל אֲמִיר בְּלוֹם. מִשּׁוֹם דְּלֹא אִמְרָא כִּיבוֹרֵשׁ:
 יִחֵא (ד. קד.) 13 לֵית לִיהּ מִכְּלָל לֹאן אֲתָהּ שׁוּמַעָּה הֵן. דְּהִיא בְּעִי תִּנְאָ
 לֹא יַעֲבֹד: דְּתַנּוּ רַבִּי אֲבִימֵן. בְּפִתְקָא הָאֲמִיר בְּקִדּוּשֵׁין וְאִשָּׁא
 בְּנִמְנוּתָא בְּאִסְרוֹרָא לֵית לִיהּ הֵא אִסְקִינָהּ הֵא 14 דְּבִסְקוּתָא וְעֻדָּת
 אִית בְּעִי דְּלִיבֵי תִּנְאָתָא מִתְּמַסְרָ עֲלֵיהּ: אִלֵּא רַבִּי יְהוֹדָה. דְּהִמָּר
 עֵי תִּנְאָי כְּפֹל לֹאן אֲמִירֵין מִכְּלָל לֹאן אֲתָהּ שׁוּמַעָּה הֵן וְאִשָּׁא דְּרִ
 בְּעִי לְאִסְקִינָהּ לְתַנּוּי' כִּי יְהוֹדָה מִשּׁוֹם דְּאִיִּירֵי בֵּי וְאִשָּׁא 15 דְּלֹאֲתִירִין
 מִיִּנְיָא שְׁלֵמָּה מִנֵּר בֵּי כָּלִל: מְרִיסִיפֹא ר' יְהוֹדָה חֲרִי רִישָׁא לֹאן ר'
 בְּלִיתוּס קִמְנִי: בְּלִיחָ ר' יְהוֹדָה חֲרִי וְדָבִי: ע"י יְהוֹדָה אֲמִיר הָאֲמִיר
 לֵישׁ וְעֵשִׂים אֵלֵּא דְּקִנְטָא יִישׁוּסִים מִשּׁוֹם דְּקִמְנִין לִישׁ אֵלֵּא בְּשִׁגְלוֹ נִוְסֵר
 נִגְלָה לֹאן תִּנְאָ בִּלָּל כִּי: תְּרִי תִּנְאָ אִילִּיבֵא ר' יְהוֹדָה. מִנָּה דְּמִתְנִי' סִבֵּר
 בְּרַח סִבֵּר דְּעֻמְדוֹת עַל עֲלִים וְאִבְנִים וְעַד שִׁדּוֹר בְּדִבְרֵי הֶקְרֵב לֹא מִתְּמַסְרָ:
 מִתְנָה

פס' ר' יהודה רישא לאו ר' יהודה. ס"ד אין חילוק בין ירושלים בלא כ"ף לירושלים בכ"ף: האומר בירושלמי לא משמע ליה במרבנות ירושלים כיון שאינו מרבינן בירושלמי:

בא א מיר פ"ו מהל' אישות
הלכה א ב סוג עשין מח
טוש"ע אה"ע סי' לח סעי' ב
ועיין בכ"מ בפ"א מהלכות
נדרים הל' יט:

כל תנאי שאינו... כפול: (קדושין סא).
בתנאי בני גר ובני
ראובן אינו תנאי.
ואע"פ שלא נחקים התנאי
נחקימו הדברים כגון הרי
זה יצטר על מנת שחמדי לי
מאמץ וזו ולא פירש לכפול
ואם לא חתמי לי לא יאה גט
כלן כאל תנאי של מאמץ וזו
כפול ואפי' לא נמנה הרי
גט... (קדושין סא).

תוספות
סברות מאי לחילין כ"ו. האי
 סברות דקאמר קיים במסקנא
 הוא דכותיה אשכחנא בב"ב
 (ד' 3.) סברות מאי מחיצה
 גודא:

[illegible]

והתנאי האומץ בירושלים
לא אמר כלום עד שידור
בבית הרב בירושלים. וס"ל
דאין בירושלים מתרומת הלשכה
האזר דבר הנודר רק אית
הנודר לכך אלא דעתו להתפס
כמו בירושלים קדוש יותר מכל
ארץ ישראל ולא דבר הנודר:
תורה תנאי אילבא דר'
יורה. דאמר יורה אילבא
כ"ף הא בכ"ף מיתסר סבירא
דעת הנודר להתפס בקדושת
ירושלים שעשויה מתרומת
הלשכות.

גמ' כל תנאי שאינו כתנאי בני
גד ובני ראובן כו'. אע"ג
דבלא כפילות הוה משמע

לי לא אמר כלום. דסבר חומת

מיישב את הגיוסא שהביא בריש דבריו, ושוב ביאר הר"ן את הכללים היוצאים מן המשנה, אימתי צריך 'ל' בתחילת התיבה, ואימתי צריך 'כ' בתחילת בה לפי ר' יהודה, ואימתי א"צ 'ל' ולא 'כ', עיי"ש באריכות.

נ מקשה, הא ר' מאיר מודה דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן לגבי איסורא, ומתרץ, דנדרים נחשבים 'איסורא דאית ביה ממונא', כיון דהם איסורי חפצא.

מן מקשה, למה אוקמא הגמ' מתני' כר' יהודה, הא אפשר לאוקמה כר' חנינא דגם כן ס"ל דאמר' מכלל לאו אתה שומע הן, ומתרץ, דבעי' לאוקמה כר' יהודה בא במשנה.

קושיות פשוטות

דף יא.

גמ', מני מתני' אי ר' מאיר לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן

קשיא:

קשה, הא אף לפי ר' מאיר אנו מבינים שכוונתו לנדור, אלא דס"ל לר' מאיר דלא נחשב דיבור, וא"כ למה לא מהני מדין ידות נדרים.

תירוץ:

במנחת שלמה (ד"ה מכלל לאו) תירץ, דדין ידות נדרים שייך באופן דלא סיים דיבורו, דבזה אנו מסיימים את דיבורו בשבילו, אבל כאן הרי דיבורו נגמר, אלא דלא פירש להדיא כוונתו, ובאופן כזה לא שייך דין יד. [וע"ע בקהילות יעקב (סי' ב) ובעיון התלמוד (סי' כג) שתירצו בדרכים אחרים].

גמ', דתנן ר' מאיר אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו תנאי

קשיא:

קשה, היאך מוכח מזה דשיטת ר' מאיר היא דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, הא טעמו של ר' מאיר דבעינן תנאי כפול הוא משום גזירת הכתוב בדיני תנאים.

תירוץ:

בקובץ שיעורים (ביצה אות תלז) הביא בשם הגר"ח לתרץ, דעצם הדין דבעינן תנאי כפול מגזירת הכתוב הוא דבר מוסכם לכו"ע, ואי"ז חידושו של ר' מאיר, אך לפי השיטות דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן הרי נחשב תנאי כפול אף אם לא פירש להדיא שני הצדדים, אלא צד אחד בלבד, דנחשב כאילו פירש גם הצד השני, ומדסובר ר"מ דצריך לפרש להדיא שני הצדדים מוכח דס"ל דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן.

ר"ן (ד"ה טהור), משא"כ בפגול ונותר דכיון ששמן על שם אסור הרי הוא כאומר כפגול כנותר

קשיא:

קשה, היאך אפשר דלשון 'פגול' או 'נותר' חמורים מלשון 'קרבן', [דפגול ונותר א"צ כ"ף אבל קרבן צריך כ"ף], הא כל הטעם דלשון פגול או נותר מועיל לנדר הוא משום דהו"ל כאילו אמר 'קרבן', שהרי א"א להתפס בעצם האיסור של פגול או נותר, דהם איסורי תורה ולא דבר הנדור.

תירוץ:

הקדק אורה (ד"ה האומר) תירץ וז"ל, 'צריך לומר דמ"מ [לשון פיגול או נותר] משמע טפי לאסור מקרבן'. [ועי' בספר עבודה ברורה (עמ' רסז) ובשיעורי ר' דוד (אות תקנב) שביארו כוונתו].

ר"ן (ד"ה טהור), אי נמי טעמיה דר"י דבעי כ"ף משום דבלא כ"ף ס"ל דחי אימרא קאמר

קשיא:

קשה, דבשלמא גבי 'אימרא' שייך לפרש דבריו ד'חי' אימרא קאמר, אבל גבי 'דירים' או 'עצים' היאך שייך לפרש דבריו 'חי דירים' או 'חי עצים', הלא דברים אלו אינם בעלי חיים.

תירוץ:

התוס' יו"ט (ד"ה כאימרא) תירץ, דגם בדברים אלו שייך לשון 'חי', דבלשון בני אדם 'חי' קאי על כל דבר שיש בו ממשות, ולא רק על בעלי חיים ממש. [וכן תירץ החשק שלמה (ד"ה כאישים), ועי' ברש"ש (ד"ה ותנא) מה שהעיר על זה].

ר"ן (ד"ה כאשים), כשלהבות של אש שעל המזבח

קשיא:

קשה, הא שלהבת של אש היא דבר שאין בו ממש, ודבר שאין בו ממש אין בו מעילה כמבואר בגמ' ביצה (לט).

תירוץ:

הרש"ש (ד"ה כאשים) תירץ, שאע"פ שאין בו מעילה, מ"מ יש בו איסור הנאה עכ"פ מדרבנן, וממילא אפשר להתפס בו. [ועיי"ש ברש"ש שכתב עוד תירוץ לקושיא זו, וע"ע בתוס' (ד"ה כאשים) שפירש המשנה באופן אחר, ולדבריהם לא קשה מידי].

דף יא:

גמ', כבשר זבחי שלמים

קושיא:

קשה, למה נקט רמב"ח דוקא שלמים, ולא חטאת או אשם, הלא גם הם מותרים באכילה [לכהנים] לאחר זריקה, ומה שאסורים לזרים הוא איסור התורה ולא נחשב דבר הנדור, כמ"ש הר"ן (ד"ה בעיקרו) שמטעם זה מה שנאסר שלמים לטמאים לא נחשב דבר הנדור.

תירוץ:

הק"נ אורה (יב. ד"ה כחלת) תירץ, דאיסור חטאת או אשם לזרים נחשב דבר הנדור, כיון שמתחילת נדרו לא היו עומדים כלל להיות מותר לזרים, משא"כ לגבי איסור שלמים לטמאים, שהאיסור שחל עליו מתחילה היה עומד להיות מותר בזריקה, אלא דשוב חל איסור חדש של טמאים.

גמ', אי דקאמר בהדין לישנא בהיתרא קא מתפס

קושיא:

קשה, הא לא הותר בשר שלמים באכילה מיד לאחר זריקת דמים, אלא נשאר באיסורו עד לאחר הקטרת האימורים, [כמבואר בגמ' פסחים (נט:)]

תירוץ:

בשיעורי ר' שמואל (אות צו) ושיעורי ר' דוד (אות תקס) תירצו, שמצד קדושת הבשר כבר חל היתר האכילה מיד לאחר זריקת דמים, ומה שאסור לאוכלו עד הקטרת האימורים, זהו רק מצד הגבירא, שמוטל עליו להקדים הקטרת האימורים לאכילת הבשר. [וע"ע ברא"ש (ד"ה כבשר) שתירץ באופן אחר].

גמ', בעיקרו קא מתפס

קושיא:

קשה, היאך אפשר להתפס באיסור של בשר שלמים, הלא בקדשים קלים כמו שלמים ליכא מעילה, [כמבואר בגמ' מעילה (ז:)].

תירוץ:

הקצות החשן (סי' תו ס"ק א) תירץ, דאע"פ דליכא מעילה בקדשים קלים, מ"מ אסור מן התורה ליהנות מהם. [וכיסוד דבריו כתבו גם התוס' לעיל (י. ד"ה ר' יהודה) והתוס' בנזיר (כד:), ועי' בדברינו בעומק הדף (דף י סעי' א) שהארכנו בגדר האיסור ליהנות מקדשים קלים].

גמ', בעיקרו קא מתפס או בהתירא קא מתפס

קושיא:

קשה, אם אנו מסופקים בכוונתו, למה לא אמר' הכלל הידוע 'סתם נדרים להחמיר', [מקור הכלל הוא משנה לקמן (יח:)].

תירוץ:

בח' הגרנ"ט (סי' נב) תירץ, שהכלל הנ"ל שייך רק במקום שאנו מסתפקים בכוונתו, בזה אמר' שמסתמא דעתו לאסור, דאם לא כן הו"ל לשתוק ולא לומר כלום, אבל בסוגיין הספק אינו בכוונתו, אלא בלשונו, אם לשון 'זה כזה' שייך רק על המצב שלפנינו, או שאפשר לפרשו גם על דמיעקרא. [וע"ע בשיעורי ר' שמואל (אות צג) שתירץ באופן אחר].

ר"ן (ד"ה בעיקרו קא מתפס), והא איכא נמי חוזה ושוק שאסור לזרים מחמת נדרו

קושיא:

קשה, למה אין לתרץ בפשיטות, שהציור הוא דלא מונח בפניו החוזה והשוק, אלא החלקים של הבשר שמותרים לבעלים.

תירוץ:

הרש"ש (לר"ן שם) תירץ, דקושיית הר"ן קאי על ס"ד הגמ', דלא איירי באופן שמונח בפניו בשר ממש, אלא דהנודר אמר 'הרי עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים', ומקשה הגמ', הא בהיתרא קא מתפס, ועל זה מקשה הר"ן, למה נחשב לשון זה התירא, הא נכלל בלשון זה גם חוזה ושוק, שהם אסורים.

דף יא

תוכן

- א. יסוד דינו של ר' מאיר דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן
- ב. מה נשתנה לשון הגמ' במסכת נדרים [לשון נדרים משונה]
- ג. ביאור יסוד הספק 'בעיקרו קמתפיס או בהיתרא קמתפיס'
- ד. מהו האיסור לאכול מבשר שלמים קודם זריקה

(א) יסוד דינו של ר' מאיר דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' אומרת, דמתני' (י:): דלא כר' מאיר, שלפי שיטת ר' מאיר אם אומר הנודר 'לחולין שאוכל לך' לא נחשב נדר, משום דר' מאיר לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, אלא ע"כ תנא דמתני' היא ר' יהודה דס"ל דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן. ומביאה הגמ' ראייה דשיטת ר' מאיר היא דלא אמרי' מכלל לאו וכו', מדס"ל לר"מ דבעינן תנאי כפול, ולא אמרי' דמספיק במה שאומר המתנה צד אחד של התנאי.
- ב. **קושיית האחרונים:** הקשו הרבה אחרונים [קובץ שיעורים (ב"ב אות תלו, ח"ב סי' מב), שיעורי ר' שמואל (גיטין אות שעד), קהילות יעקב (סי' יא)], היאך מוכח מר' מאיר דלא אמרי' מכלל לאו וכו', הא לכאור' י"ל דגם ר' מאיר מודה דאנו מבינים את דעתו על דרך 'מכלל לאו אתה שומע הן', אלא דס"ל שבדיני תנאים איכא גזירת הכתוב דתנאי מהני רק ע"י תנאי כפול.
- ג. **מהלך א', הגר"ח:** בקובץ שיעורים (שם) הביא ר' אלחנן, שהוא הקשה קושיא זו לרבו הגר"ח, והשיב הגר"ח, שבאמת כו"ע מודי דאנו מבינים דעתו על דרך מכלל לאו וכו', ולא נחלקו בזה ר' מאיר ור' יהודה, אלא המחלוקת היא אם זה נחשב רק 'דעת' או שהוא בתורת 'דיבור', כאילו אמר להדיא לא רק ה'לאו' אלא גם ה'הן'. ומדסובר ר"מ דבעינן תנאי כפול מוכח דס"ל דליכא 'דיבור' של 'הן', דא"כ הרי זה נחשב כאילו כפל את תנאו ואמר להדיא שני הצדדים.
- ד. **מהלך ב', קהילות יעקב:** הקהילות יעקב (שם) ביאר שיטת ר' מאיר באופן אחר, דבאמת ס"ל לר' מאיר דאין אנו מבינים את דעתו על דרך מכלל לאו וכו', אלא דמוכח מדברי ר' מאיר דליכא אומדנא דמוכח דכוונתו גם לצד השני [הצד של 'הן'], דא"כ הרי זה נחשב תנאי כפול ע"י האומדנא עצמה, דאומדנא מספיקה כדי לעשות תנאי, ולא בעינן דיבור גמור.
- ה. **לפי זה נוחא קושיא אחרת:** בסוכת דוד (אות ו) כתב, שלפי הקה"י מיושבת קושיא אחרת, למה לא מהני 'לחולין שאוכל לך' גם לר' מאיר מדין יד, כיון שאנו מבינים דעתו שרוצה לנדור. שלפי הקה"י נוחא, שבאמת ליכא אומדנא דמוכח דרוצה לנדור, וא"כ נחשב יד שאינו מוכיח דלא מהני. אולם לפי הגר"ח אכתי קשה, שכיון שגם ר' מאיר מודה דאנו מבינים את דעתו בדרך מכלל לאו וכו', א"כ למה לא מהני מדין יד. [עיי"ש מה שתירץ לזה].

(ב) מה נשתנה לשון הגמרא במסכת נדרים [לשון נדרים משונה]

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מבארת דע"כ תנא מתני' (י:): היא ר' יהודה ולא ר' מאיר, דלפי ר' מאיר לא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, וא"כ אם אומר 'לחולין שאוכל לך' לר' מאיר ליכא נדר. ולשון הגמ' הוא 'סברוה כו' מני מתני' אי ר' מאיר וכו'.
- ב. **הערת הר"ן:** הר"ן (ד"ה סברוה) העיר, אמאי קאמרה הגמ' דבר זה בלשון 'סברוה', שבדרך כלל לשון זה מצינו בש"ס במקום דלא קאי למסקנא, הא בסוגיין כך היא גם מסקנת הגמ', דמתני' אזלא כשיטת ר' יהודה ולא כשיטת ר' מאיר. וכתב הר"ן, דאמנם מצינו לפעמים לשון 'סברוה' בגמ' גם במקום דקאי למסקנא, כמו במסכת ב"ב (ב.). [אולם עי' בתוס' רי"ד שפירש הגמ' בדרך אחר, דלמסקנת הגמ' מתני' נוחא גם לר' מאיר].
- ג. **לשון נדרים משונה:** השיטמ"ק (ד"ה סברוה) כתב, דלא קשה, דלשון הגמ' במסכת נדרים שונה מלשון הגמ' בשאר מסכתות הש"ס. וכן כתב השיטמ"ק לקמן (יב. ד"ה מיתביה), דלשון הגמ' בנדרים אינו כמו לשון הגמ' בשאר מקומות בש"ס. וכן כתבו התוס' לעיל (ז. ד"ה תיבעי), שבמסכת נדרים לא מצינו לשון 'תיקו', אלא לשון 'תיבעי'. וכ"כ הרא"ש לעיל (ב: ד"ה ותו), דלשון נדרים משונה. וצ"ב טעם הדבר, מה נשתנה לשון נדרים משאר מסכתות.
- ד. **מהלך א', התפארת ישראל:** התפארת ישראל (אבות ב, ד) ביאר, שבשאר מסכתות בשעת חתימת התלמוד חזרו ותקנו לשון הגמרא במהדורא בתרא, אבל במסכת נדרים לא הספיק השערה, ולא היה להם זמן לחזור ולתקן המסכתא ולכתוב מהדורא בתרא, ומה שנשאר לפנינו הוא המהדורא הראשונה של המסכתא, ולכן לשון נדרים משונה משאר המסכתות.
- ה. **מהלך ב', דורות הראשונים:** בספר דורות הראשונים (ח"ג בענין חתימת התלמוד) ביאר הדבר באופן אחר, שמבואר בתשובות הגאונים, שבמשך תקופה ארוכה הקפידו הגאונים ראשי הישיבות בבל שלא ילמדו דיני נדרים, כדי שלא יהא פתחון פה לכופרים לומר שמותר להתיר איסורים. עפ"ז כתב, שזה היה רק בבל, אבל בא"י למדו דיני נדרים כרגיל, ולכן לשון הגמ' במסכת נדרים מושפע הרבה מלשון תלמוד הירושלמי, ולפיכך 'לשון נדרים משונה'.

ג) ביאור יסוד הספק 'בעיקרו קמתפס או בהיתרא קמתפס'

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה ספיקת רמי בר חמא, במי שמתפס בבשר שלמים לאחר זריקת דמים, ומבארת הגמ' הציור, דמונח בפניו בשר שלמים לאחר זריקה, ועוד מונח בפניו ככר של היתר, ואמר 'זה כזה', ומבארת הגמ' צדדי הספק, אם אמרי' 'בעיקרו קא מתפס', דהיינו שמתפס לא במצבו של הבשר עכשיו, שהוא היתר, אלא במצבו דמעיקרא קודם זריקה, שהיה אסור, או 'בהיתרא קא מתפס', שמתפס במצבו של עכשיו.
- ב. **חקירת האחרונים:** חקרו הרבה אחרונים [חי' הגרנ"ט (סי' נב), שיעורי ר' שמואל (אות צג), שיעורי ר' דוד (אות תקסא)] ביסוד ספיקת רמב"ח, אם הוא ספק בכוונת הנודר, אם דעתו היתה להתפס במצב של עכשיו או במצבו הראשון, או דילמא אין הספק בכוונתו, אלא הספק הוא מצד הלשון, אם לשון זה כולל גם מצבו הראשון של הבשר, או רק מצבו של עכשיו. והביאו ראיות לשני הצדדים מלשונות הראשונים, וכנראה שהוא מחלוקת הראשונים.
- ג. **קושיית האחרונים:** הקשו כמה אחרונים, אם יש ספק אם מתפס בדהשתא או בדמעיקרא, למה לא אמרי' הכלל של 'סתם נדרים להחמיר' המובא לקמן (יח:). וכתב הגרנ"ט (שם) שקושיא זו תלויה בב' הצדדים הנ"ל, שלפי הצד דאנו מסתפקים בכוונתו, שפיר יש להקשות כנ"ל, אבל לפי הצד דהנידון הוא מצד הלשון, ניחא, דהכלל של סתם נדרים להחמיר שייך רק בספק בכוונתו של הנודר, דבזה אמרי' שמסתמא דעתו לאסור, דאל"כ הו"ל לשתוק ולא לומר כלום.
- ד. **מהלך חודש, הגר"ח:** בחי' הגר"ח על הש"ס (בענין בעיקרו קמתפס) כתב מהלך חדש בביאור ספיקת רמב"ח, שאין הנידון מצד כוונתו הנודר, וגם לא מצד הלשון, אלא הנידון הוא בעיקר דין התפסה, אם התפסה חלה על דיני הבשר כשהוא מונח לפניו, או דהתפסה חלה על שורש קודשת הבשר, וממילא חלה על המצב של מעיקרא, שזה הוא השורש והסיבה של הקדושה של עכשיו.
- ה. **קושיית הגר"ש קלוגר:** בשו"ת מהר"י צהלון (החדשות סי' צג) ביאר יסוד המחלוקת הרא"ש והר"ן, שנחלקו בביאור חשדא. הר"ן סובר דחשדא היא מצד המנוחה עצמו, שיחשוד בני אדם שאינם נוהגים עמו נידוי, ולכן ס"ל דאם אמרו לו מועיל, וגם בדיעבד מהני כיון דליכא קלקול גדול, אבל הרא"ש סובר דחשדא היא מצד שאר בני אדם, שיחשבו שהתירו לו, ולכן ס"ל דאין מועיל לומר למנוחה, וגם ס"ל דאף בדיעבד אינו מועיל, כיון שיש חשש קלקול גדול.

ד) מחו האיסור לאכול מבשר שלמים קודם זריקה

- א. **סוגיית הגמ':** הגמ' מביאה ספיקת רמי בר חמא לגבי מתפס בבשר שלמים לאחר זריקת דמים, אם הוא מתפס בהיתרא של השתא, או באיסורא דמעיקרא. ומבואר דנקטה הגמ' לדבר פשוט, שאם מתפס בבשר שלמים קודם זריקת דמים בודאי חל הנדר, משום דמתפס באיסורא.
- ב. **ראיית הקצות:** הקצות החושן (סי' תו"ס"ק א) כתב להוכיח מסוגיין, שיש איסור מן התורה ליהנות מקדשים קלים קודם זריקה, דאע"פ דמבואר בגמ' מעילה (ז:) דליכא מעילה בקדשים קלים, מ"מ אסור מן התורה ליהנות מהם, דהא מבואר בסוגיין דבשר שלמים [שהוא קדשים קלים] אסור קודם זריקת דמים.
- ג. **מחלוקת הראשונים:** אולם מצינו בזה מחלוקת הראשונים, שהתוס' (לעיל י. ד"ה אדם מביא) כתב כדברי הקצות, שאסור מן התורה ליהנות מקדשים קלים, אולם רש"י במסכת מנחות (ד: ד"ה ולא מועלין) כתב דהאיסור ליהנות מקדשים קלים הוא רק מדרבנן. [ועי' בדברינו לעיל (דף י' סעי' א)]. וא"כ קשה לשיטת רש"י, היאך יפרש סוגיין, אם מתפס בבשר שלמים קודם זריקת דמים, למה חל הנדר.
- ד. **תירוץ האחרונים:** כמה אחרונים [עטרת שמואל (ד"ה והנה מבואר), דבר יעקב (אות ו)] תירצו שיטת רש"י על פי דברי הרמב"ם (מעשה הקרבנות פ"א ה"ד), שכתב דמלבד האיסור ליהנות מקדשים קלים, גם יש איסור לאכול בשר קדשים קלים קודם זריקה. ובחי' ר' שמואל (סי' יב) האריך לחקור באיסור זה, האם הוא מצד קדושת הקרבן, דומיא לאיסור הנאה מקדשים, או שהוא מצד דיני הכהן שעושה העבודה אסור לאכול הבשר קודם ההקרבה.
- ה. **לפי"ז מיושב:** והביא ר' שמואל, שהוא הציע חקירתו הנ"ל בפני מרן הגרי"ז, והשיב, שגם הוא מסתפק בזה, ושוב כתב ר' שמואל, שהציע החקירה בפני מרן החזו"א, והשיב, שהדבר פשוט שאיסור זה נובע מצד קדושת הקרבן, וכתב ר' שמואל, שלדבריו יוצא שאיסור אכילה זה נחשב דבר הנדור, ואפשר להתפס בו. וכתבו האחרונים [הנ"ל], שלפי"ז מיושב שיטת רש"י, שכוונת הגמ' בסוגיין היא שמתפס באיסור אכילת קדשים קלים קודם זריקת דמים.

הלכות הדף

דף יא

בענין לחיים טוב ולשלום

איתא במשנה שהאומר "לחולין" כוונתו "לא לחולין ליהוי אלא כקרבן". וע' בר"ן (ד"ה מתני') שפירש כוונת המשנה שכיון שיש פתח תחת ה"ל" כאילו אומר "לא חולין", וה"ה ב"לא כשר" וכדומה. ומבואר שהגם שבדרך כלל האות "ל" קודם מילה משמע לאותו דבר ממש, אכן זהו רק אם נקוד בשב"א, אכן אם נקוד בפתח או בקמץ המשמעות היא להיפוך מאותו דבר. ולכן פסק הטור (או"ח סי' תקפב) שבראש השנה ידקדק אדם לומר "זכרנו לחיים" בשב"א, דמשמע שתהא בו חיים, ולא בפתח או בקמץ דמשמע "לא לחיים" ח"ו. והוכיח זה מהגמ' בסוגיין. וז"ל הטור, "וה"ר מאיר מרוטנבורג היה אומר לחיים בשב"א, ולא לחיים בפתח, כי לחיים משמע לא חיים כדאיתא בנדרים (יא.) לחולין כמו לא חולין".

אכן עי' בב"ח (שם) שהביא בשם הר' אברהם מפראג, שאין קפידה בזה, דכתיב בישעיה (ד, ג) "לחיים בירושלים" בנקוד פתח. והב"ח הביא עוד כמה קושיות על המהר"ם, שאין מקפידים במה שאומרים בכל יום "השכיבנו והעמדינו מלכנו לחיים", וכתב דע"כ הקפיד רק בראש השנה וביום הכפורים שאנו תלויין בדין והשטן מקטרג משא"כ בשאר ימות השנה היה קורא לחיים בפתח כדקדוק הפסוק. וכן נפסק בחיי אדם (קלט, ג) וז"ל, "אע"ג דבכל השנה אומרים "ל" בפתח ע"פ דקדוק מ"מ בימים אלו שתלויין בדין צריכין לומר בשב"א שלא יוכל השטן לומר שמבקש לא לחיים". וכן נפסק במשנ"ב (שם ס"ק טז) שבשאר ימות השנה הולכין אחר כוונת הלב משא"כ בימי הדין שחוששין לכך עיי"ש.

והפוסקים מציינין כסניף להקפיד יותר בימי הדין משאר ימות השנה, שהרמ"א (או"ח סי' תקפג סעי' ב) הביא שאין אוכלין אגוזין בימי הדין שגימטריא שלו "חטא". והקשו כמה אחרונים הלא הגימטריא שלו הוא גם "טוב", ומהיכ"ת שלא לאכלו. ולכאו' יותר מזה יש להקשות, שא"כ לכאורה אין ראוי לאוכלם בכל ימות השנה. ותירץ המהרש"ם (דעת תורה שם) שכיון שיש משמעות לכאן ולכאן לפיכך בימי הדין כדאי להחמיר. והוא באמת כיסוד הנ"ל, שדווקא בימים אלו חוששין לדברים שיש משמעות לשני אופנים משא"כ בשאר ימות השנה. [אך יש להקשות על זה, שהתשב"ץ (סי' קיח) הביא שהמהר"ם מרוטנבורג עצמו [שהוא המקור לדברי הטור הנ"ל] לענין "לחיים" לא הקפיד שלא לאכול אגוזים, וצע"ק, ויש ליישב, ואכ"מ].

עפ"י יסוד זה יש להסביר דברי החת"ס (שם) שהביא עוד טעם למה אין אוכלים אגוזים בימי הדין, משום שכלל ישראל דומה לאגוז. וז"ל, "למה נמשלו ישראל לאגוז, מה אגוז אע"פ שמתגלגל במקום טנופת אין תוכו נמאס, אף ישראל אע"פ שמתגלגלים באומות העולם אין תוכו נמאס, וכיון שרומז על גליות לא מסמנא מילתא לאכול בראש השנה". ולכאו' יש להקשות, שאיה"נ רומז לגלות אכן רומז גם שאין תוכינו נמאסת מאומות העולם, ולכאו' זהו דבר טוב. וע"כ צ"ל כיסוד הנ"ל, שכיון שיש ב' משמעות נקטינן להחמיר בימי הדין.

אגב, לגבי המנהג שלא לאכול אגוזים בימי הדין, החת"ס (מנהגים טו, כא) נהג להקפיד שלא לאכול אגוזים דוקא בר"ה, אבל לא בעשרת ימי תשובה. וכן הוא באמת פשוט לשון הרמ"א. אכן הבאר משה (ח"ג סי' צז) הביא שהמנהג הוא שלא לאכול עד הושענא רבא, עיי"ש. וע"ע בבאר משה (שם) שהאריך לדון אם הקפידא היא דוקא שלא לאוכלם בשלימותם או אפילו אם טוחנן ומערבם בתוך מאכלים אחרים, וכן יש לדון במאכלים הנעשים מקמח מאגוזים עיי"ש, ועי' מה שהובא בזה בפסקי תשובות (שם).

דף יא

בענין מכלל לאו אתה שומע הן

גמרא:

מני מתני' אי ר"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע
הן דתנן ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד
ובני ראובן אינו תנאי אלא ר' יהודה היא וכו'.

תמצית הסוגיא:

במתני' מבואר דהאומר 'לחולין שאוכל לך' אסור, והטעם דמפרשין דבריו שלא חולין יהא מה שאוכל לך דהיינו שיהא אסור, והגמ' מדייק
דלא אתיא כר"מ דהא אית ליה לר"מ מכלל לאו אי אתה שומע הן כדתנן ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גד ובני ראובן אינו
תנאי, ומדצריך לעשות תנאי כפול ולית ליה מכלל לאו אתה שומע הן א"כ בלא חולין מה שאוכל אינו אסור, ולכן מתני' מתני' אתיא כר' יהודה
דחולק על ר"מ ואית ליה מכלל לאו אתה שומע הן.

ומבואר בהך גמ' יסוד גדול, דדינא דר"מ אינו רק בתנאים אלא גם בשאר ענינים שייך שיטתו דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן, ולכן
גם לגבי נדרים לא יועיל 'לא חולין' אע"ג דמשמע דיהא אסור. ובקוב"ש הוכיח כן גם מהר"ן בגיטין שכתב דהעושה תנאי דלשעבר
[דהיינו אם אתה איילונית יהא גט] אז א"צ כל דיני תנאים חוץ מתנאי כפול כיון דמכלל לאו אי אתה שומע הן.

אולם הא גופא תמוה, מהכ"ת להוכיח מר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, הא ר"מ אמר במשנה דקידושין (דף סא.) דכל תנאי שאינו
כתנאי של בני גד ובני ראובן אינו תנאי, וצריך כמה דברים שיהא דומה לאותו תנאי בין שיהא תנאי כפול ובין שיהא תנאי קודם למעשה
וכמה משפטי ודיני תנאים, וא"כ דלמא רק בתנאי יש גזה"כ שיהא תנאי כפול, אבל לגבי שאר דברים כגון נדרים וכדומה מסתבר דס"ל כשאר
תנאים, ואם מהני לר' יהודה נימא דמהני לר"מ, ואיך הוכיח הגמ' מר"מ דלא יועיל מכלל לאו בנדרים. ויש בזה ב' דרכים.

בקוב"ש תי' דיש הוכחות דס"ל לר"מ שני דינים א' דילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן דצריך תנאי כפול, ב' דגם בלא"ה מכלל לאו אי אתה
שומע הן. ועל כן אמרו דגם בנדרים לא יועיל, וכתב לחדש דהרמב"ם פסק כוותיה בחדא ולא כוותיה בחדא, דהיינו דצריך תנאי
כפול מגזה"כ, אבל בלי הל' תנאים שפיר מכלל לאו אתה שומע הן [ויתבאר להלן].

אמנם הגר"ח תי' דלמ"ד דמכלל לאו אתה שומע הן, היינו דהוי כאילו אמר הן בפירוש, ומקרי שעשה תנאי כפול אע"פ שלא חזר ופירש,
ומדלא מהני בע"כ דר"מ ס"ל דמכלל לאו אי אתה שומע הן, אבל גם לר"מ יודעין שנתכוון לומר הן, ורק דלא אמר כן מפורש ויש
גזה"כ בתנאים שיאמר מפורש תנאי כפול, וע"ז אמרינן דגם בנדרים דיש דין 'לבטא בשפתים' א"כ לר"מ דלא נקרא שאמר כן מפורש שפיר לא
יועיל, משא"כ לר' יהודה מכלל לאו הוי כאילו אמר הן בפירוש.

ויש נ"מ בכל הנ"ל איך לפרש דעת הרמב"ם כמו שיתבאר.

תמצית מראי מקומות

א. גמ' אי ר"מ הא לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן וכו'.

מבואר דדיני נדרים דומין להל' תנאים וכמו דחזין התם דלר"מ צריך לומר ההן והלאו מפורש, גם כאן בנדרים כשאומר 'לחולין' לא יועיל כיון דלא אמר איסור מפורש. ועכ"פ חזין דכלל דמכלל לאו אי אתה שומע הן אינו רק בתנאים אלא גם בנדרים.

ב. חידושי הר"ן גיטין דף מה:

בחי' הר"ן מבואר ג"כ כנ"ל, דכתב דהמגרש אשתו משום שם רע, אין בו דיני תנאי [כיון דאינו תנאי דלהבא שאם תעשה כך וכך] וא"צ תנאי קודם למעשה וכל דשאר דיני תנאי, אולם צריך תנאי כפול דהא לר"מ מכלל לאו אי אתה שומע הן. הרי חזין גם בזה דגם בלי דיני תנאים יש חסרון כללי בכל התורה דמכלל לאו אי אתה שומע הן.

ג. קידושין דף סא.

ר"מ אומר כל תנאי שאינו כתנאי בני גט וכו'. ופרש"י דכל תנאי שאינו כפול כיון שאינו כתנאי בני גט ובני ראובן אינו תנאי. ומשמע דהוי דין מיוחד בהל' תנאים.

ד. קובץ שיעורים ח"ב סי' מ"ב

הקשה כנ"ל. ותי' דבר יסודי די"ל דר"מ ור' יהודה נחלקו בשני דברים בין אי אמרינן 'מכלל לאו' ובין אי צריך מהל' תנאים שיהא תנאי כפול, ועפ"ז מתיישב סוגיין לגבי נדרים

ה. קובץ שיעורים בבא בתרא אות תל"ז

מביא ששאל הקושיא הנ"ל להגר"ח, והשיב לו דבר יסודי דבאמת לכו"ע יודעין מההן דרוצה הלאו, ורק דנחשב שלא אמר כן מפורש, ובזה נחלקו אי צריך תנאי כפול מפורש, ועפ"ז מדמין נדרים לתנאים ע"ש.

ו. חידושי ר' שמואל סימן ז' אות ו'

הביא דברי הגר"ח וביארם היטב.

ז. עטרת שמואל דף יא.

הביא דברי הגר"ח ודברי ר' אלחנן, וביאר איך שזהו שני מהלכים נפרדים בדינא דמכלל לאו אי אתה שומע הן. ועוד הביא מהרא"ש בסוגיין דמשמע כהגר"ח.

ח"ב: ליתר עיון שיטת הרמב"ם

ח. רמב"ם הל' אישות פ"ו ה"א

פסק כר"מ דצריך תנאי כפול וכן כל שאר משפטי התנאים

ט. רמב"ם הל' אישות פ"ו הי"ז

פסק בתנאי 'דמעכשיו' דאינו דומה לתנאים דב"ג וב"ר, ואין צריך כל דיני תנאי, וגם א"צ תנאי כפול.

י. יגיעת ערב [לבעל האבי עזרי] נדרים דף יא.

תנאי כפול, אבל לגבי מכלל לאו אי אתה שומע הן, פסק כר' יהודה דמכלל לאו אתה שומע הן. ושפיר א"צ תנאי כפול בתנאי דמעכשיו. ועפי"ז תי' הרמב"ם בהל' נדרים שפסק דלחולין שאוכל לך נאסר, והקשה הראב"ד הא הוה מזכה שטרא לבי תרי דהרמב"ם פסק כר"מ דבעינן תנאי כפול, אולם תי' ר' אלחנן דמחוץ לדיני תנאים ס"ל להרמב"ם דמכלל לאו אתה שומע הן [אולם בכס"מ ועוד מפרשים תי' באופ"א].

ביאר כהגר"ח וכתב דלפ"ז א"ש הרמב"ם דכיון דיודעין דרוצה שיתבטל המעשה גם בלי להזכיר ההן, ורק די ש גזה"כ של תנאי כפול א"כ במעכשיו דא"צ תנאי כפול שפיר מהני בלי כפליה לתנאיה. [אבל להקוב"ש קשה נימא דלא ידעינן כלל שרוצה לבטל המעשה גם בתנאי דמעכשיו וכמו דס"ל להר"ן, ועיין להלן מה שתי'].
יא. קובץ שיעורים הנ"ל

ולכן כתב הקוב"ש לחדש דהרמב"ם רק פסק כר"מ דצריך

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) [למן יג: שטות
ל: (ז) קדושין פא:
(ג) שם נד, (ד) למן יב:
(ה) למן יג: (ו) יג:
(ז) עי' בבב' למן יג:
(ח) ויקרא ו, ה, (ט) ויטא
בו: (י) במדבר לב
בט, (י) קדושין אה,
(ל) לעיל ב ע"ב.

הנהגות הב"ה

(א) רש"י ד"ה דתנן וי'
דמכ"ב וחמור משה
אליהם אס' יעבדו:
(ב) ד"ה אימא סיפא וי'
דמכ"ב משה ר' מאיר
הוא ומקסיפא: (ג) ד"ה
עד שדור וי' לגבי מנהג
אבל האומר כ"ל
ודל"ה: (ד) ד"ה ויתר
תנאי וי' אלא"ר יודר
בדבר הקדש:

הנהגות מהר"ב
גרשנברגר

א) בהר"ן ד"ה בבריה
בפסוקא נמי קאי
ודפוסות בב"ב דף ב.
בכמה מה' מנהגים
ועי' חולין ד פ"ב סבירה
וכי' מה' דמכ"ב משה
והר"ן והרשב"א שם.
וסה י"ל דה"ק: [ב] שם
ד"ה ל"ה וי' וי'.
יע"ש השגחה נדרים
וה"ל איסור שם ט ממונ'
וכי' תוס' אלא חסור
לשון יס' נדרים יע"ש.
ולפ"י צ"ל נדרים נמי
איסור שם ט ממונ'
אסור ה"ן ע"ל דל"ה
מה' פיר' לעיל ד' פ"ב
חזית מנה' מנהגים
הא' איסור לא ליפיק
מאיסור שם ט ממונ'
ונדרים יס' ט ממונ' אע"כ
צ"ל נדרים: וי' י'
סוה י"ב דלפ"י קוש"ט
הה"ן: כמחמת דף ח
ע"כ ד"ה' מנהג
מחלוקת וי' מ"ע
דלפ"י קדושין נדרים
דחי איסור מחלוקת ומה'
שמר"ל תוס' קדושין
האיסור שם ט ממונ' קס'
הא' נדרים נמי וי' איסור
עם ממונ' כמ"ס תוס'
והר"ן וי"ל י"ע דה"ק:

פירוש הרא"ש

גבי כ"ל תנאי שאינו
בתנאי בני גר ובני
ראובן בו, אע"כ דמלא
בפולת הוה משמע תנאי.
לית ליה מכלל לאו תנאי
שומע הן: אלא ר' יודר
היה דהוא דהוא כד
פולתיה דר' מאיר ככל
מקו: מרביסא ר' יודר
היה רישא א"ר ר' יודר.
ס"ד א"ן חולק
כן ירושלמי בלא כ"ף
לירושלמי כ"ף: האומר בירושלמי

רש"י

גבי לית ליה כפ"ל לאו אתה שומע הן. כגון במתנין דמכלל
דלמך לא לחולין שמעי' מינה הא קרן הו' ואהי אסור. ור' מאיר
סבר דלא הו' אסור אלא"כ אומר בפירוש לא חולין ליהי אלא
קרן דלא משמע ליה מכלל לא חולין אהה שומע קרן: דתנן.
במסכת קדושין בפרק האומר ר'
מאיר אומר כל תנאי שאינו כפ"ל
ני גר ובני ראובן אינו תנאי דכתיב
ויאמר (ה) אליהם משה אס' יעבדו
ני גר ובני ראובן תמכס וגו' ואס'
לא יעבדו וגו' לא נכתוב אס' יעבדו
דלא קרין למיכתב אלא אס' לא יעבדו
דמשמע אס' לא יעבדו ונאחזו
במכס הא אס' יעבדו ומתמס' להם
וגו' אלא להכי איתערך למיכתב
למחוייהו דלא אמרין מכלל לאו אהה
שומע הן ומתמיתין קמי' אסור
דמכלל לא חולין שמעי' קרן:
א"א. מתמיתין רבי יהודה היא
דלית ליה מכלל לאו אהה שומע הן
דלית ליה תנאי כפ"ל: אימא סיפא רבי
יודר אומר א"ר האומר בירושלמי

לא אבר ב"ב. דפליג אהנה דלעיל מיניה דהיינו ר' מאיר דקס'
משה (ג) הוא ומקסיפא ר' יהודה רישא לאו רבי יהודה דא"כ הו'
רישא וסיפא רבי יהודה ומקסיפא רבי מאיר: שר' יהודה אומר האומר
בירושלמי בו, דבעינן שאלמך בירושלמי כלומר נאמר: בירושלמי: [ג] עד
שידור בדבר הקרב בירושלמי. כגון קרנות ומנחות שקרינן לגבי
מנחה (ד): האומר בירושלמי לא אבר ב"ב. דלא מיקדשא בירושלמי:
ותרי תנאי א"יבא דרבי יהודה. דתנא דמתנין סבר האומר
בירושלמי לא אבר כלום הא בירושלמי אסור בירושלמי מיקדשא
ותנא דברייתא סבר האומר בירושלמי לא אבר כלום דקסר ר' יהודה
לא נמקדשא בירושלמי אלא"כ (ה) יאמר כדבר הקרב בירושלמי:
כן

שאלין כן בפגול וטור דכיון ששמן על שם אסור הרי הוא כאומר בפגול כוונתו. ואם תקשה עלי והתנן באידך מתנין^א האומר קרן עולה
מנחה וכו' ואפילו הכי תנן זה ר' יהודה ממיר ועומא דכולהו דלא אמרינן כ"ף ואמאי והא הני שמן מורה איסור ומאי שגא מפגול
וטור לאו קוסא היא שאלו אע"פ ששמן מורה איסורן מ"מ אין שמן על שם איסורן שהאומר בהמה זו עולה או חטאת עליה מתכוין
בשם זה לאיסורא אלא שגרף לעשות מנחה דמי עולה או חטאת זה דמי עולה או חטאת עליה מתכוין
אסור בלבד ולפיכך כל שאמר פגול או נותר עלי ככר זה דבריו מוכיחין שלאסור הוא מתכוין וכפגול וכנותר קאמר ומש"ה מתקשר בלא
כ"ף אפילו לר' יהודה. אי נמי טעמיה דר' יהודה דעיי' כ"ף משום דכלל כ"ף ספירא ליה דמי אימרא קאמר וכן בשאר אומא ומש"ה בטומא
פגול נותר דלא שייך מי טומא לא בעי' כ"ף. והכי מוכח ה"ל פירושא צמירא דתנאי מנחת חכמים לר' יהודה באומר הא קרן וכו'
כלומר אע"פ דפליגי עליה באומר קרן גרידא דלא ח' קרן קאמר באומר הא קרן נותר ליה. כן נראה עיני פירוש משמתינו. וראיתי
לרש"שים ו"ל שעממנו טר הרבה ולא העלו דבר מחוור לפי דעתי: **באבירא**. כשה של קרן דקס' נדרים להחמיר ועוד דמשמע דכשה
היודע קאמר: **בדירי**. כקרבנות שבדירים: **בעצבים**. כשי גזיר עמים שהיה עורך על גבי מערכה דכתיב^ב ונער עליה הכהן עמים^ג:
באשים. כשלהטת של אש על המנחה: **בירושלמי**. כקרבנות שפירושם: **האומר בירושלמי** א"א אבר ב"ב. משום דלא אבר בירושלמי:
גבי א' בבריה. ה"ל סבירה צמירא דתנאי מנחת חכמים לר' יהודה באומר הא קרן וכו' כפ"ל
כפול וכדילין מתנאי בני גר ובני ראובן דכתיב^ד אס' יעבדו ואס' לא יעבדו ור"ט אומר. צמירא האומר בקדושין ואע"ג
דלמדין בשטות העדות (שטות ל). דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו^ה כי נעמנא צמירא באומר אס' ליה הא אסוקנה ה"ל צדקסין ועדות^ו
לית ליה משום דהו' אסוקא דלית ביה ממונא ומדריש נמי ממונא אית זהו דהיינו חפלא דמסחר עליה^ז: אלא רבי יהודה. דלמך
צמירא השולל (גיטין דף מו). ג' מוציא את אשמו משום נדר^ח דלא עיי' תנאי כפול אלא אמרין מכלל לאו אהה שומע הן. ואע"ג דר'
חנינא פליג עליה דר"מ בתנאי כפול בפרק האומר (קדושין פא) אפ"ה עיי' לאוקמא למתני' כר' יהודה משום דליירי זה ואע"ג דלאתריך
לדמוק ולממיר תרי תנאי אליבא דרבי יהודה ולא^ט עיי' לאוקמא כרבי חנינא שאל מוכר זה כלל: **מרביסא** ר' יהודה הו' רישא א"ר ר'
יודר. דמקמי סיפא ר' יהודה אומר מכלל דלא ר' יהודה בלמוד קמי: **בולא** ר' יהודה היא וכו'. שר' יהודה אומר האומר נותר
בירושלמי לא אבר כלום כיון שלא הוכיח כ"ף הדמיון וה"ה לאימרא דיריש ועמים אלא דנקט בירושלמי משום דקמי' ליה אכל בפגול נותר
וטומא מודה זהו ר' יהודה דלא עיי' כ"ף וכמו שפרשתי במשמתינו ומש"ה תנא ליה תנא בלא כ"ף: **תר' תנאי א"יבא דר' יהודה**. תנא דמתני' סבר
דלר' יהודה דעמו על דבר הקרב בירושלמי וכו' אבר בירושלמי מתקשר ותנא דלא קבר דעמו על עמים ואצנים ועד שידור כדבר הקרב לא מתקשר:
תנאי

כל כנויי פרק ראשון נדרים

ר"נ

יא

מיתקשר^א אפילו הכי כיון דליכא למימר הכי ואיכא למימר הכי אזלינן
לחומרא דקיימא לן^ב סתם נדרים להחמיר: **טרוור** טבא פטור נותר
אבוד. כן היא הגרסא בעמקא דקס' וקשה עיני מאי איכא בין טרוור
לדכי דכיון דתנא לדכי בלמ"ד מכלל דכלל למ"ד לא מיתקשר וכיון
שכן כי אבר טרוור בלא למ"ד למה
יאכר והלא דכי תרגמו של טרוור הוא
ומתנאי להרמז' ו"ל צ"פ מהלכות
נדרים (ה"ה) שכתב טרוור בלמ"ד וטומא
פגול נותר בלא למ"ד וכן נראה לי
עיקר. ור' גרסין רבי צמתי' לטרוור
בלמ"ד ויחא וכו' לא גרסין ליה
נראה לי משום דתנא למ"ד דכי לא
חש למתני' טרוור דמילתא פשיטא
היא דכי וטרוור שו' להדדי דח
עינא הוא. ומתנא צמתי' חלת דמי
תני דכל היכא שהוא מוכר שם
שמעמעותו להיחר זרין שחכר
בתחלתו למ"ד צמח ומתקשר דמכלל
לאו אהה שומע הן והיינו חולין כשר
דכי טרוור וכל היכא שהוא מוכר שם
שהוא מורה אסור ושיין צדקסין
כגון טומא פגול נותר וצחי לא שייכא למ"ד פתוחה בתחלתן דלדבריה
אי אבר להו בלמ"ד איכא למימר להיתקשר קמבין וצחי נמי אע"ג
דלא אבר כהו כ"ף הדמיון מתקשר אפילו לר"י דהא בגמ' מוקמי
למתני' כרבי יהודה כולה ואפי' הכי צחי אסור בלא כ"ף שכוין
שמו מורה אסור^ג בלא כ"ף נמי מתקשר לכולי עולמו. אע"ג דמתני'
למימר דכי אבר טומא אחרומה קמבין דשיין זה נמי טומאה
וטערה דחרומה נמי היא לה דבר האסור וכי מתמס' זה לא אהסר
דלמדין צמירא [ג] אפי' הכי כיון דליכא למימר נמי לקדשים קמבין
הוה ליה כסחם נדרים להחמיר. והדר תני כאימרא כדריש כעצם
וכי' דמי כולוהו אין שמן מורה על שם אסור ומשום הכי אבר רבי
יהודה דעיי' דלמימניהו כ"ף דאי לא לא משמע דלמך אסור מה
שאלין כן בפגול וטור דכיון ששמן על שם אסור הרי הוא כאומר בפגול כוונתו. ואם תקשה עלי והתנן באידך מתנין^א האומר קרן עולה
מנחה וכו' ואפילו הכי תנן זה ר' יהודה ממיר ועומא דכולהו דלא אמרינן כ"ף ואמאי והא הני שמן מורה איסור ומאי שגא מפגול
וטור לאו קוסא היא שאלו אע"פ ששמן מורה איסורן מ"מ אין שמן על שם איסורן שהאומר בהמה זו עולה או חטאת עליה מתכוין
בשם זה לאיסורא אלא שגרף לעשות מנחה דמי עולה או חטאת זה דמי עולה או חטאת עליה מתכוין
אסור בלבד ולפיכך כל שאמר פגול או נותר עלי ככר זה דבריו מוכיחין שלאסור הוא מתכוין וכפגול וכנותר קאמר ומש"ה מתקשר בלא
כ"ף אפילו לר' יהודה. אי נמי טעמיה דר' יהודה דעיי' כ"ף משום דכלל כ"ף ספירא ליה דמי אימרא קאמר וכן בשאר אומא ומש"ה בטומא
פגול נותר דלא שייך מי טומא לא בעי' כ"ף. והכי מוכח ה"ל פירושא צמירא דתנאי מנחת חכמים לר' יהודה באומר הא קרן וכו'
כלומר אע"פ דפליגי עליה באומר קרן גרידא דלא ח' קרן קאמר באומר הא קרן נותר ליה. כן נראה עיני פירוש משמתינו. וראיתי
לרש"שים ו"ל שעממנו טר הרבה ולא העלו דבר מחוור לפי דעתי: **באבירא**. כשה של קרן דקס' נדרים להחמיר ועוד דמשמע דכשה
היודע קאמר: **בדירי**. כקרבנות שבדירים: **בעצבים**. כשי גזיר עמים שהיה עורך על גבי מערכה דכתיב^ב ונער עליה הכהן עמים^ג:
באשים. כשלהטת של אש על המנחה: **בירושלמי**. כקרבנות שפירושם: **האומר בירושלמי** א"א אבר ב"ב. משום דלא אבר בירושלמי:
גבי א' בבריה. ה"ל סבירה צמירא דתנאי מנחת חכמים לר' יהודה באומר הא קרן וכו' כפ"ל
כפול וכדילין מתנאי בני גר ובני ראובן דכתיב^ד אס' יעבדו ואס' לא יעבדו ור"ט אומר. צמירא האומר בקדושין ואע"ג
דלמדין בשטות העדות (שטות ל). דכי לית ליה לר"מ מכלל לאו^ה כי נעמנא צמירא באומר אס' ליה הא אסוקנה ה"ל צדקסין ועדות^ו
לית ליה משום דהו' אסוקא דלית ביה ממונא ומדריש נמי ממונא אית זהו דהיינו חפלא דמסחר עליה^ז: אלא רבי יהודה. דלמך
צמירא השולל (גיטין דף מו). ג' מוציא את אשמו משום נדר^ח דלא עיי' תנאי כפול אלא אמרין מכלל לאו אהה שומע הן. ואע"ג דר'
חנינא פליג עליה דר"מ בתנאי כפול בפרק האומר (קדושין פא) אפ"ה עיי' לאוקמא למתני' כר' יהודה משום דליירי זה ואע"ג דלאתריך
לדמוק ולממיר תרי תנאי אליבא דרבי יהודה ולא^ט עיי' לאוקמא כרבי חנינא שאל מוכר זה כלל: **מרביסא** ר' יהודה הו' רישא א"ר ר'
יודר. דמקמי סיפא ר' יהודה אומר מכלל דלא ר' יהודה בלמוד קמי: **בולא** ר' יהודה היא וכו'. שר' יהודה אומר האומר נותר
בירושלמי לא אבר כלום כיון שלא הוכיח כ"ף הדמיון וה"ה לאימרא דיריש ועמים אלא דנקט בירושלמי משום דקמי' ליה אכל בפגול נותר
וטומא מודה זהו ר' יהודה דלא עיי' כ"ף וכמו שפרשתי במשמתינו ומש"ה תנא ליה תנא בלא כ"ף: **תר' תנאי א"יבא דר' יהודה**. תנא דמתני' סבר
דלר' יהודה דעמו על דבר הקרב בירושלמי וכו' אבר בירושלמי מתקשר ותנא דלא קבר דעמו על עמים ואצנים ועד שידור כדבר הקרב לא מתקשר:
תנאי

ממונא כיון שאסור ממונ' של פגול ע"ל: בולא רבי יהודה היא וד"ק שרבי יהודה אומר כל האומר בירושלמי
א"א אבר ב"ב. עד שיאמר כ"ף. וי"ת כיון דסלי' ר' יהודה א"ל לא כפ"ל לא דמי וכו' טמא נותר פגול נמי ליכא כ"ף.
ואמר דסלי' הנדר. ואומר ר"י דעד כאן ר' יהודה לא קאמר דעיי' כ"ף אלא כשמתקשר בשם דבר כגון קרן עולה ומנחה וכו'
כיון כן שיהא שם דבר אכל לית פטולה טורא כי יתיה דלא עיי' כ"ף וכו' וכו' לשון פטולה מיעי' ל' טורא ומנחה טמא
ומתמס' פגול ומתמס' אע"ג דקדק' נמי על לפרש לשון מוקדש מ"מ על כיון שם דבר הוא דקדק' הכי: והתנאי האומר
בירושלמי א"א אבר ב"ב עד שידור בדבר הקרב בירושלמי. וי"ל דאף בירושלמי מתמס' מהלכות הלכס' [א] דמי
דבר המזוה, רק אין דעת הנדר לך אלא דעמו להחמיר כמו בירושלמי קדוש יתר מכל ארץ ישראל ולא [אין] דבר מדור:
תרי תנאי א"יבא דר' יהודה. [והא] דלמך בירושלמי בלא כ"ף הא כ"ף מתקשר. פטולא [ליה] דעת הנדר להחמיר
קדושת ירושלמי ששחיה מתרומה הלכות:

עין משפט
גר מנחה

נא א מ"י פ"ו מה'ל
אסוקה הלכא א ב כ כמג
עשין מה טו"ע' אה"ע
ס' לא טע"ר וויין כמ"מ
נפ"א מהלכות מדרס ה'ל
ט:י

גליון הש"ס

ר"נ ד"ה דתנן ר'
מאיר בו דבפסוקא
ועדות א"ר ד"ה נראה
לע"ד דכפוקס לית
לית: שם ד"ה א"א
רבי יהודה. גבי
מנחה א"ר אשתי
בשום נדר. צ"ל משום
אילונית:

ליקושי רש"י

בבריה. האומרין נמי
ישיבה היו סטרין כן
[פסחים עז. ועי' ר"ן כאן
ורש"י ב"ב עז. ד"ה
שטר]. כ"ל תנאי. שאלין
כפול. בתנאי בני גר
ובני ראובן אינו
תנאי. ואע"פ שאל
נקיים ההנאי נקיימו
הנדרים בגון הכי וזו
נוטר על מנת שחתי לי
מתמים וזו ולא פירש
לפול ואס' לא חתני
לא יכא גו חן כלל
תנאי של מתמים וזו כלל
ואפי' לא תנאי הו' גו
ועמו שמיט שחלקין
משה דעיי' ע"ה לפול
ואס' יעבדו מלצ"ה
האכס' ונאחזו במוכס'
שעת מיה דאי לא סכל
היחא מתמתי קמח
והתנאי ארין נגדא אפילו
לא יעבדו את הירדן
אע"פ שאמר אס' יעבדו
והתנאי לית לן מכלל הן
אהה שומע הן וכו' קודם
נמי דעיי' מה' קודם
למשע' מדלא אבר תנו
לזה אס' יעבדו משמע
דלא אבר הכי לא חו
תנאי ומתמס' מעשה
דמתנה דקדושה ומתמס'
נמי דעיי' הן קודם ללא
דלא אבר מהלכ' אלא
יעבדו אהה ואס' יעבדו
והתנאי [קדושין סא].

תוספות

בבריה מאי אלוין
בו. ה"ל סבירה דקאמר
קייס צמירא הוא.
ודמיוניה אשחמא כ"ף
(דף ג) סבירה מאי מתמס'
נדרה: דא' ר"מ ל"ה
ל"ה כפ"ל א"א אהה
שומע הן. חמה
דלמדין בשטות פק
שטות העדות (דף ק) כי
לית ליה לר"מ ממונא
אכל באוקמא אית ליה
[וי"ל] נדרים מה' סבי
לית אסוקא דלית ביה
ממונא

קמא. ור"מ אומר כל נדר שצריך חקירת חכם לא יחזיר טעמא דר"מ אפילו ללישנא בתרא משום קלקולא הוא ובצריך חקירת חכם איכא קלקולא דס"ל אדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד אבל באין צריך חקירת חכם ליכא קלקולא שהכל יודעין שאדם מפר נדרי אשתו וא"ת ולר"מ כיון דס"ל דאדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד מאי שנא נדרה היא מנדר הוא כי היכי דמסקינן בסיפא דמתני' בנדר הוא דיתחזיר שהיה לו לילך אצל חכם לידע אם יש פתח לנדרו ה"נ הוה ליה להביא את אשתו לב"ד ותשאל אם יש פתח לנדרה ולא קושיא היא דנהי דאית ליה לר"מ דאדם רוצה שתתבזה אשתו בב"ד ה"מ על הודאי ולפיכך יכול לקלקלה ויאמר אלו הייתי יודע שיש פתח לנדרה לא הייתי מקפיד בבזיונה ולא הייתי מגרשה אבל על הספק אין אדם מבזה אשתו ועוד שבנדרי עצמו חרטתו ופתחו תלוין בו אבל בנדרה היא כיון שהוא רואה שאינה באה לב"ד לשאול סבר הוא שעל דעת כל דבר נדרה ושאינן פתח בנדרה.

ר"א אומר לא אסרו צריך אלא מפני שאין צריך וא"ת ובאין צריך יבא לב"ד וישאל אם הבעל מפר נדרי אשתו אם לאו כי היכי דאמרינן דבנדרי עצמו לא מצי מקלקל לה שהיה לו לבוא לב"ד י"ל דלא הוה מסיק אדעתיה שיהא יכול להפר בע"כ ונדר שאינו צריך חכם פרשי' ז"ל נדרים שהבעל יכול להפר אבל בתוספות פי' דהיינו הנדרים התלויים בדבר שאינן צריכין היתר חכם כגון קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני ונודע שלא גנבה ורבי יהודה סבר דכיון דלא הזכירו כך בשעת שבועה חיילא השבועה חייב לה מלישנא דכי נשבעו וא"ת ואכתי היכי חיילא עליהו שבועה והרי נשבעו לבטל את המצוה דכתיב לא תחיה כל נשמה לאו קושיא היא דהא אמרינן לעיל לא ישבו בארצ' יכול בגוי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז הכתוב מדבר וכו' והוא קרא בשבעה עממין כתיבי ובמסכת סוטה בפ' ואלו נאמרינן אמרי' למען אשר לא ילמדו אתכם וכו' לעשות ככל

עסקינן דא"כ כל שנמצא שם רע שאינו שם רע ודאי אינה מגורשת שכפל ואמר אם לאו משום שם רע לא הייתי מוציאך זכ"ת וכי כפליה בכה"ג לר"מ מאי הוה והא איהו מתנאי בני ראובן ובני גד גמר וכיון שכן נבעי תנאי גמור כי התם כי היכי דבעינן כפילה י"ל דכי בעינן תנאי גמור ה"מ בדבר שאפשר לקיימו או לבטלו כתנאי בני גד ובני ראובן אבל מגרש ע"ד מה שעבר בגלוי דעתא בלחוד מפסיל אלא דכיון דלית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן בעי כפילה ובתוספות פירשו שאין קלקול זה מן הדין אלא משום חשש שמא יבא בעל ויוציא לעז על הגט.

דף מו ע"א תניא כלישנא קמא אר"מ מפני מה אמרו המוציא את אשתו משום שם לא יחזיר וא"ת ומאי ראייה מדר' מאיר הא פרישנא במתני' דאפלו ללישנא בתרא טעמא דר"מ משום קלקולא הוא י"ל דנדרים ה"נ אבל משום שם רע הוא דקא מיייתי ראייה דמודה ביה ר"מ לת"ק וללישנא בתרא טעמא דשם רע משום פריצותא הוא ולעולם לא יחזיר ואפילו לא אמר משום שם רע אני מוציאך.

ורבנן מי חיילי עליהו שבועה כלל כיון דאמרי מארץ רחוקה באנו ולא אתי וכו' פירוש דקא סברי רבנן דכיון דבשעת השבועה הזכירו שמארץ רחוקה באו אדעתא דהכי נשבעו והוה ליה כנדרים טעות ולא הוה צריך הפרה כלל כאומר קונם אשתי נהנית לי שגנבה את כיסי ושהכתה את בני ונודע שלא גנבה ושלא הכתה ורבי יהודה סבר דכיון דלא הזכירו כך בשעת שבועה חיילא השבועה חייב לה מלישנא דכי נשבעו וא"ת ואכתי היכי חיילא עליהו שבועה והרי נשבעו לבטל את המצוה דכתיב לא תחיה כל נשמה לאו קושיא היא דהא אמרינן לעיל לא ישבו בארצ' יכול בגוי שקבל עליו שלא לעבוד ע"ז הכתוב מדבר וכו' והוא קרא בשבעה עממין כתיבי ובמסכת סוטה בפ' ואלו נאמרינן אמרי' למען אשר לא ילמדו אתכם וכו' לעשות ככל

20

17 א מר' ש"ד מהלכות
 ערכן הלכה ב:
 18 ב מר' שם הלכה יג:
 19 ג מר' שם הלכה ד:
 20 ד מר' שם הלכה יג:
 21 ה מר' פ"ח מהל'
 מנחות הלכה א:
 22 טו"ט ח"מ"ג ר"ח
 ספ"א א:
 23 ז מר' פ"ו מהלכות
 אישות הלכה ה סג
 24 ע"ש קמ"ט טו"ט ח"מ
 לה ספ"ק כד:
 25 ז מר' שם פ"ו הל' ג
 סג שם טו"ט:
 26 ח"מ"ג לה ספ"ק ז:

[illegible]

הזיכא גמירן לזו מתנאי
אויקומטא ודדמי ליה כגון
דמעבשוי ועל מנת (דעל
פז אלא הני ד', וקאמר
זו היז גיטיך אם תתני לי
כא אחר וקדשה מקודשת
אף אם לא) יעברו (מ"מ)
דמשמע שאם לא יעברו

אין גמדיין עמוד. פירש בקוטרס
להיות גנאלים דין חומר
שערין אלל ליגאל בשוין מיהא
קדשי דאין לומר דלא קדשי כלל דהא
לא גרע מזור וגמ ושוכר דתן ס"פ
המוכר את הבית (כ"ב דף ע"ב.
המקדים שדור הקדש מלו ואפילו
זר וגמ ושוכר וכל שכן סלעים
ונקעים: **גמדיין** מאפי נשייהו.

[illegible]

וַיִּשְׁמַע שְׂמֵחָה הָאִשָּׁה אֶת־כַּלְדָּאֵי כְּנֻסֵּי וְאֵם לָהּ
 בָּרָךְ עַמּוּן שִׁיר דָּוִד לֹא כִשְׁלֵמָה
 וְלֹא אֶת־הַיְּהוּדִים הַגִּבּוֹרִם וְאִפְשִׁי לָהּ
 עִיבָרָה וְיִתְחַסֵּה לָהֶם אֵל אֶת־אֶרֶץ
 הַגִּבּוֹרִם לִיתֵי לָהֶם מַלְלָה כִּי אֵלֶּה
 שׂוֹמֵעַ לֹא מְנַשֵּׂה מִדְּלָה אֲמַר מִזֵּה
 לָהֶם אֵל אֵלֶּה תִּהְיֶה וּמִנְסֵל מְעַשֶׂה
 דְּמַתְנֵה כִּי קוֹדֵם לָלוֹא מִדְּלָה אֲמַר
 עִיבָרָה וְיִתְחַסֵּה מִכְּבֹד לְגִמְרָה דְּרָמָה
 כִּי מִדְּלָה כִּי מְנַשֵּׂה שְׁאִפְשִׁי
 אֲבָל כִּי דִלְחָנָה כְּסוֹ לְחֻדְיָה פְּלִיג
 אֲבָל שֶׁהָאִשָּׁה וְקִדְשָׁה דִּלְחָה אֲמַר
 בְּסוֹף פ' (א) מִזֵּה שְׂמֵחָה עִיבָרָה לְדִלְחָה
 בְּעִינֵין יֵהוּהּ מְשֻׁמֵּה דְרַבִּי חִינָנָה
 כִּי מִדְּלָה אֲמַר לְחֻדְיָה כִּי מִדְּלָה
 יֵהוּהּ דְּפִלְגִי אֲכֻלְיָה (ב)

וַיִּשְׁמַע אֶת בְּאָרְץ בֵּר. פֶּרֶשׁ"י שְׂהוּ קָץ
נִזְחָה לִרְ"ת אֶלֶף דֶּה"פ שִׁאֲפִי בִּזְרָךְ
גִּלְגַּלְד לֹא יִנְחֹל דְּמִיּוֹן שְׂהִיָּה לֶהֱסִי יִפְיִי
כִּן כְּנֻעַן שְׁלֹא יִיפּוּ כַּחַס אִם יַעֲבְרוּ שְׂהִרִי
אִי יַעֲבְרוּ וּמִאֲחֻזּוֹ בְּחִיכָכֶם בִּזְרָךְ כְּנֻעַן:
חִי

עת היובל נותן בורע
קל כסף ה'ו^ט נקעים
או סלעים גבוהים
דין עמה פחות מכאן
ה נרו דברדי ארעא
נפשישו וכו' תימא
לא חשיב ורמזוהו
רע חומר ששורים
קדוש בענין הזה מנין
סאה תרקב^ט וחצי
תל שדה מכל מקום
חמא^ט הכא בנקעים
שום דלא בני וירעה
ומאי סלעים גבוהים
חות מיכן נמי הגהו
דארעא מקר^ט גבי
בית כור עפר אני
עמים עמוקים עשרה
המים עשרה מפרים
מכאן מדרדים עמה
א אע"פ שאין מלאים
לפי שאין אדם רוצה
דה אחת ויראה לו
האם מלא תלקשש
דומיין לה ימחברא
ומר לה אנא מרחנא
י^ט מאיר אומר
יני גר ובני ראובן אינו
ליהם אם יעברו בני גר
אין יעברו חצוצים רבי
צריך הורב לאומרו
ע שאפי' בארץ כנען
אמר ליה ר' חנינא בן
רבי מאיר אי סלקא
הוא דאתא לכתוב
בתיבכם בארץ כנען
למה

הנחמתי וזו הרי גט מנו
יעברו חלוצים ונאחזו בחסר
היתה ממנה קיימתה וכו'
וירדן ואע"פ שאמר אם
דשמע זה אם לא יעברו
וזה"ל נמי דעתינן נאזי
יעברו ששמע זה אם אמר
דקדמיה ושמינן נמי דעתינן
אם לא יעברו אל תתנו ו
אם כפול וזה קודם ללאז
אומר כ"ך הדבר לא יעברו
כענין לא יתנו פירש בקו
לעולם צני הנאז קודם
האמר את הפועלים (ד"ה
תנאי) למעשה רבי מר
פליג אביכול בן ירמיה
[ח"א] שאלמלא בן ירמיה
היה
כענין לא יתנו לא מבעיא בלא
הם אם לא יעברו אלף אפי'
אלמלא היתה הכפילות דואר

צריכים והוא שאל מהם מה שהיה צי
בני גד ובני ראובן מה החם תנאי בדר
ההיא דפ' המדיר דבני תנאי דאפשר
(מנח) לא צריך חד מאנפי דתנאי תדע
רבי מאיר שאם אמר הרי את מקודשת
כך וכך אם לא כפל תנאי הרי היא
יברו להורות שצריך תנאי כפול דודאי
טעמא דמ"ה אצטרף ליה למימר הכ

16 *המקדש שדוה ב' חומר שעורים חמשים עמוקים עשרה מפת עשרה מפתים אין נמדדו עמה דהוין לא קדשו ה' קדשו ב' במה דלא הו' בית שדוה מה ת"ל לפי שחמשים אין לי אלא לרבות לתק' וחצי ל' תרקב ואפי' רובע מנ' אמר מר עוקבא בר מלאים מים עסקין ניתו דיקא נמי דתקנין ש"מ א הכי אפילו נאני דארעא מקדש מוכר תנן "האימור לה' מוכר דף והוי שם טפחים א' מלעים אין נמדדים עמה פת' ואמר מר עוקבא בר מים מ"ט אמר רב פפ' שתן את מעותיו ב' כשנים וכשלושה מקד' מרמינן לה א למכר להקדש מרמינן לה דרענא ומייתניא: **מ** כל תנאי שאינו כתנאי תנאי שנאמר **ו** ואמר ובני ראובן וכתוב **ב** חנינא בן גמליאל או שאלמלא כן י"ש במש' לא יתחלו: **ג** שפיר גמליאל לר"מ אמר דעתך לאו לתנאי כ' ואם לא יעברו ונאחז

למורה פגול למימר דאן
 כספלו משה' ז' זורק דאן
 אן קאן קאספול י' חמשע
 ה' הירדן והלאה שחי קצין
 יטול דחי הוה שמעין
 לעד' וצביל כל חקס אה
 אן קאן וכל קאן כלל לקר
 בסק (דדי אחא שומע מכלל
 אן קאן י' הערול: גב' שפיר
 דא מיה דשעני כפילה אה
 לתכלל אחא שפול ערין ארץ
 למימר ונחשו אחר כעש
 י' שפיר א' ש"ד. ארץ
 דא חקס ככל ארץ ישראל
 י' חקס לא יעברו לא הא
 אן קאן י' אחא שומע וזו הא
 נאחשו בתוכבא. ובעל דכרך
 י' יספרו נא ללמודי:
 למה
 י' חקס אן קאן הוה שפיר
 הכי הורע כחא אן לא יעברו

לחלוציה ולחלוציה וקאמער שלא אמר אים
לחלוציה לידה. כלומר והואיל ואיכא
לחלוציה

[illegible][illegible]

שם דהשיי שדה כפי עלמן ומין לה
יכון ובחורח כהנים מפיך לה מקדשי
כו' שאין ומדדין עמה מ"ל שדה ו
יל דף ע"ה) המקדש את השדה הקד
ין והשאר לפי משנת המישים כלשים ל

בשעת (א) כיצד קב: ערכך זה.
מגזירת (ב) תחזיקו (ג) כיצד
נפדי (ד) נדרשתי אל. וזכר
להיות (ה) שני ענינים: מזה
בששטן (ו) שני ענינים: מזה
נמדדן (ז) ענין דה עזה.
מדון (ח) גישת עזה.
זמר (ט) גישת עזה.
יקדים (י) גישת עזה.
אחזתו (יא) גישת עזה.

[illegible]

י' טפח
מדמינ
מדמינ
תנאי.

[illegible]

עבר
הצד
הדבר
שאל
זה
לא
אל
פרש
לא
אמר
שפר
גלה
חפיו
נפרש
ועלו
מחנה
איו
היו
כח
שביל

עבודה. לפדות לפי חשטן זה הקצו
בנקעים מלאים מים אין נשדן אלא
ממין אזה אומר היו שם נקעים עמו
כלל דהתק בשליה המוכר אה הית
וסלטים (ישבים ב"ב ק.ג.) והן נשדן

המוטלת על יבם זה לא יקיימה ע"י היבם השני וצ"ע.

ומ"ש למעלה דבשתי יבמות מיקרי אפשר לקיים שניהם היינו להסוברין דאשה לא מיפקדא במצות יבום משום דאינה חייבת בפריה ורביה כמ"ש בתשובות הר"י בן פלאט להר"א אב"ד מובא באבודרהם בשער ברכת המצות אבל מ"ש ת"י בכתובות ד"מ דאין עדל"ת היכא דבדידה ליכא עשה מוכח דגם האשה חייבת במצות יבום דהא גבי יבום עדל"ת מדאורייתא כמבואר פ' כיצד ד"כ א"כ הספק בשני יבמין יש להסתפק גם בשתי יבמות אלא דכיון דלגבי היבם אפשר לקיים המצוה בהיתר אין לו לדחות הל"ת בשבילה לשיטה זו.

סימן מא

[בענין אשת כהן מעוברת אם מותרת ליכנס באהל המת]

כ"ה ברנוביץ

באהל מועד סי' רצ"ז מפלפל בקושית המג"א על הרוקח שכ' דאשת כהן מעוברת מותרת ליכנס באהל המת משום ס"ס והק' תיפ"ל דטהרה בלועה אינה מיטמאת. אולי י"ל לדעת הסוברין דכהן אסור בגוסס אף דלכו"ע גוסס אינו מטמא עד שתצא נפשו ומוכח מזה דהא דכהן אסור להיות באהל המת הוא אפילו היכא שאינו נטמא כלל, וא"כ אפשר לומר דהא דטהרה בלועה אינה מיטמאת אין הטעם משום שאינו באהל המת אלא אע"ג שהוא באהל המת גזירת מלך היא שאינו נטמא אבל לא שייך להתיר בכהן בשביל זה.

ובדברי הרוקח הנ"ל מקשים דתיפ"ל דעובר במעי זרה זר הוא, ושמעתי מכ' הרב הגאון ר' זלמן ליפשיץ ז"ל מבריסק לתרץ דכיון שאם יטמא בהיותו עובר ישאר בטומאתו גם לאחר שיוולד ויהי' כהן ואסור לגרום שיהיה כהן טמא גם לאחר זמן, ואם כנים הדברים נדחה תירוצי הנ"ל, דכיון דעכשיו אינו כהן ואין האיסור אלא משום טומאה דאחר שיוולד שפיר הקשה המג"א דאינו טמא כלל דהוי בלוע, ומ"מ אפשר דהא

דאיצטריך להתיר משום ס"ס נפ"מ אפילו בכהנת אשת כהן דהעובד הוא כהן במעי אמו ואסור להיות באהל המת אפילו אם אינו נטמא כנ"ל. ובהא דעובר במעי זרה זר הוא יש לעיין שמא לא נאמר כן אלא אליבא דמ"ד עובר ירך אמו משא"כ למ"ד לאו ירך אמו וצ"ע.

סימן מב

בענין תנאי דלעבר

(א) ס"פ השולח (גיטין דף מ"ו ע"ב) המוציא אשתו משום איילונית ר' יהודא אומר לא יחזיר וחכ"א יחזיר מאן חכמים ר"מ דאמר בעינן תנאי כפול והכא בדלא כפליה לתנאיה. ובמ"מ פ"י מהל' גרושין כתב שהרמב"ם פוסק כר"י, וקשה דהא קיי"ל כר"מ בתנאי כפול, (עיי"ש בלח"מ) ובספ"א מהל' נדרים כתב הראב"ד למה פסק כחכמים והא קיי"ל כר"מ בתנאי כפול, ובפירוש המשנה פ' האומר כתב הרמב"ם דר"מ בעי תנאי כפול גם במעכשיו ואין הלכה כר"מ.

ונראה בדעת הרמב"ם לפי מ"ש בחידושי הר"ן שם בפ' השולח דבמוציא אשתו משום איילונית דהוא תנאי בלעבר לא בעינן כלל דיני תנאים ומ"מ בעי ר"מ תנאי כפול משום דמכלל הן אי אתה שומע לאו, ומתבאר מדברי הר"ן דהא דס"ל לר"מ מכלל הן אי אתה שומע לאו אינו משום דיני תנאי דהא ס"ל הכי גם במקום שאין צריך שום דיני תנאי, ובאמת מפורש כן בגמ' פ"ק דנדרים גבי לא חולין לא אוכל דתלי לה בגמ' בפלוגתא דתנאי כפול ואי נימא דתנאי כפול הוא מדיני תנאי אין ענין כלל זל"ו.

אבל קשה דהא במשנה פרק האומר מפורש מדברי ר"מ דהא דבעי תנאי כפול יליף לה מקראי דב"ג וב"ר כמו כל דיני תנאי וע"כ צריך לומר דר"מ מצריך תנאי כפול מפני שני טעמים: (א) מפני דיני תנאי דיליף מב"ג וב"ר, (ב) גם בלא דיני תנאי ס"ל לר"מ דמכלל הן אי אתה שומע לאו ומשו"ה פריך בגמרא שבועות דף ל"ו משתיי יין ומפרועי ראש עיי"ש, והא דיליף ר"מ מקרא דב"ג וב"ר צ"ל כונתו לפרש הקרא שלא יקשה עליו מהתם ע"כ פירש דגם בב"ג

וכו' אם כן יכול לבטל התנאי וכו' ודיבור בעלמא הוא ואתי דיבור של ביטול התנאי ומבטל דיבור של התנאי ונשאר המעשה קיים עכ"ל. והתם בגמ' איירי בתנאי דלעבר שקידשה ע"מ שאין בה מומין ונדרים ומ"מ כתב הרא"ש דצריך ללמוד מב"ג וב"ר שלא כדברי הר"ן, ולפי"ז בחליצה דלא דמי לב"ג וב"ר משום דליתא בשליחות אם מהני תנאי דלעבר לבטל החליצה תלוי במחלוקת הרא"ש והר"ן.

(ג) אבל קשה לדעת הרא"ש דנהי נמי דגם בתנאי דלעבר צריך ללמוד מב"ג וב"ר אבל כיון שכבר נתבטלו הקדושין מפני שהיו בה מומין מה יועיל אח"כ ביטול התנאי, וצ"ל ע"כ דאתי דיבור ומבטל דיבור למפרע כאילו לא היה תנאי מעולם, ומסברא לא היה נראה כן, אבל בשו"ת הרשב"א חלק רביעי סימן פ"ד נשאל באחד שעשה שליח ואח"כ ביטלו ולאחר זמן נמלך לבטל את הביטול מי אמרינן בכה"ג אתי דיבור ומבטל דיבור של ביטול השליחות, והשי' הרשב"א דלא אמרינן הכי וצריך מינוי חדש וטעם דבריו נראה דבשלמא דיבור של מינוי השליחות אפשר לבטלו מכאן ולהבא אבל איך שייך לבטל מכאן ולהבא דיבור של ביטול השליחות דכיון שכבר בטלה השליחות מהיכן יהא שלוחו אם לא ע"י מינוי אחר, ואי נימא דאתי דיבור ומבטל דיבור למפרע אין טעם לחלק בזה דגם דיבור של ביטול השליחות נתבטל למפרע ונמצא שלא נתבטלה שליחותו מעולם.

ואין להקשות לדעת הרא"ש דגם אחר שעשה שליח שליחותו יוכל לבטל השליחות למפרע וממילא תתבטל גם המעשה למפרע י"ל דלאחר גמר המעשה כלתה שליחותו וכיון דשוב ליתא לשליחות בעולם אין שייך לבטלה גם למפרע דוגמא לזה בר"פ בהמה המקשה דאיכא למ"ד בכור עם יציאת רובו קדוש למפרע כל אבר ואבר ומכל מקום בחותך אבר ומשליכו לכלבים קודם יציאת רובו לא נתקדש למפרע, דכיון דליתא בעולם אמאי תיחול קדושה — רש"י — וכן בנשבע על הככר ואכלו כולו אין נשאלין עליה דכיון דכבר נתבטלה השבועה לגמרי א"א לעוקרה למפרע וצריך לחלק מהא דאפשר לקיים

וב"ר היה תנאי כפול וכ"ז דעת ר"מ, אבל להלכה קיי"ל כר"מ רק בדיני תנאי ובעינן תנאי כפול משום דילפינן מב"ג וב"ר כמו שאר דיני תנאי, אבל בהא דס"ל לר"מ מכלל הן אי אתה שומע לאו גם במקום שא"צ דיני תנאי בזה לא קיי"ל כר"מ אלא כר"י, וזהו כונת הרמב"ם דבמעכשיו אין הלכה כר"מ דבמעכשיו אין צריך לדיני תנאי לשיטת הגאונים והרמב"ם אלא דמ"מ ר"מ בעי תנאי כפול גם בלא דין תנאי ואין הלכה כמותו בזה, וכן בלא חולין לא אוכל דאין שייך כלל לדיני תנאי קיי"ל כר"י וכן במוציא אשתו משום אילונית דאין צריך לדיני תנאי משום דהוא תנאי דלעבר כמ"ש הר"ן בזה פסק כר"י, ואי תיקשי אכתי מנ"ל לגמ' דר"מ ס"ל הכי דילמא הא דבעי תנאי כפול הוא רק משום דיני תנאי מב"ג וב"ר י"ל דהוכחת הגמ' היא מהא דס"ל לר"מ דבעינן תנאי כפול גם במעכשיו והתם אין צריך לדיני תנאי לשיטת הגאונים.

(ב) ומ"ש הר"ן דבתנאי דלעבר א"צ דיני תנאי הטעם הוא דהא דבעינן דיני תנאי משום דכל תנאי מהיכא ילפינן ליה מבני גד וב"ר ומשו"ה בעינן דומיא דהתם והיינו דמסברא אין כח בתנאי לבטל המעשה דלא אתי דיבור ומבטל מעשה [וזה צריך ביאור רחב ואכ"מ] וזה שייך בתנאי דלהבא שהמעשה חל בשעתה אבל בתנאי דלעבר כגון בקידשה ע"מ שאין בה מום והיה בה מום שמעולם לא חל המעשה לא שייך לומר בזה דאין דיבור מבטל מעשה ותנאי כזה מועיל מסברא וא"צ ללומדו מב"ג וב"ר ע"כ לא בעינן דומיא דהתם זה דעת הר"ן, אבל בשו"ת הרא"ש כלל ל"ה סימן ט' כתב בהא דאיתא בפ' המדיר דף ע"ב קידשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה גט אמר אביי לא תימא טעמיה דרב משום דאחולי אחליה לתנאיה אלמא מוכח דאם בטל תנאו בפירוש שהוא בטל וכו' המקדש על תנאי ובטל התנאי המעשה קיים אפילו לא יתקיים התנאי משום דמב"ג וב"ר ילפינן שיש כח לבטל המעשה ע"י תנאי [ואי לאו דגלי קרא הו"א] דאף אם לא יתקיים התנאי המעשה קיים, ולהכי בעי שיהא התנאי כתנאי ב"ג וב"ר דחידוש הוא ואין לך בו אלא חידושו וכיון שכן שהמעשה הוא בפני עצמו וראוי להתקיים בלא קיום התנאי

שומע לאו, והכא ליכא טעמא דלבטא בשפתים, ומוכח דלר"מ אין אנו מבינין כלל מדבריו את הלאו, ולפי"ז צ"ל דהא דבעינן תנאי כפול לר"מ, הוא מפני שני טעמים (א) דבעינן דומיא דב"ג וב"ר כמפורש במשנה קידושין ס"א ב) דמכלל הן אי אתה שומע לאו, וכן מוכרח מהא דס"ל לר"מ דבעינן תנאי כפול גם בע"מ והתם לא ילפינן מב"ג וב"ר לשיטת הגאונים, דכמעכשיו דמי, והרמב"ם פוסק כר"מ בהא דבעינן כפילא מדין תנאי דומיא דב"ג וב"ר ובאידיך פלוגתא פסק כר"י, דמכלל הן אתה שומע לאו, היכא דלא בעינן דיני תנאי, וכן כתב בפירוש המשניות פרק האומר דלא קיי"ל כר"מ בהא דבעי כפילא בע"מ, וכן במוציא אשתו משום אילונית ובחולין לא אוכל לך פסק דלא כר"מ, דר"מ ור"י הלכה כר"י, לבד בדיני תנאי פסק כר"מ, משום דאתקין שמואל בגיטא דש"מ כוותיה.

תלט ובשו"ת הרא"ש כלל ל"ה מבואר גבי מקדש ע"מ שאין עליה מומין, דהוא תנאי דלעבר ג"כ צריכין ללמוד מב"ג וב"ר, וזה שלא כדברי הר"ן הנ"ל דבלעבר לא בעינן דיני תנאי, וטעם דבריו דהכא לא שייך לומר מכדי כל תנאי מהיכא ילפינן ליה מב"ג וב"ר ובעינן דומיא דהתם, ואי לאו ב"ג וב"ר לא ידעינן דתנאי מבטל המעשה, דזהו דוקא בלהבא שהמעשה כבר חל, אבל בלעבר שקידשה ע"מ שאין עליה מומין ונמצאו בה מומין, המעשה לא חל כלל מתחלתה ואין זה ביטול מעשה, ובכה"ג אין צורך ללמוד מב"ג וב"ר ולא בעינן דומיא דהתם, אבל דעת הרא"ש דכיון דהמעשה מצ"ע יש בכחה לחול בכל האופנים, אלא שמפני התנאי אינו חל מיקרי ביטול מעשה וצריך ללמוד מב"ג וב"ר ולשיטה זו אפשר לפרש כפירושו של מו"ר ז"ל דהא דבעינן כפילא הוא רק מדין תנאי דומיא דב"ג וב"ר (אלא דעדיין קשה מע"מ דבעי ר"מ כפילא והתם אינו מדין תנאי).

תמ והרא"ש כתב שם דמהני מחילת דתנאי גם במקדש ע"מ שאין בה מומין, משום דאתי דיבור ומבטל דיבור, וקשה כיון שכבר נתבטלו הקידושין מפני שהיו עליה מומין, איך תחזור ותתקדש למפרע, וע"כ צ"ל דס"ל דאתי דיבור

ברשב"א גיטין ע"ה שהקשה דבכל תנאי שלא התנה כהלכתו מכל מקום יועיל התנאי משום אומדנא, ותירץ דהא דמהני אומדנא בכל דוכתא הוא דלא כר"מ, דר"מ בעי דומיא דב"ג וב"ר בכל דיני תנאי ואנן קיי"ל דלא בעינן דומיא דהתם, ולפי"ז אפשר לפרש דהא דקאמר דלא אזיל ר"נ בתר אומדנא, הוא להטיל תנאי שלא מחלה אלא אם לא יבא בע"ה לגבות, אבל לעיקר המחילה מהני אומדנא גם לר"נ, ופריך מהא דר"ש בן מנסיא שאילו היה יודע שבני קיים לא כתבן אלמא דעל ידי אומדנא נעשה תנאי, ולקמן קמ"ו דמיייתי הא דר"ש בן מנסיא לענין שכ"מ דאם עמד חוזר משום דלא נתן אלא אם ימות, לכאורה התם א"צ לתנאי דבלא"ה יכול לחזור דמתנת שכ"מ אינו קונה אלא לאחר מיתה.

תלז עוד תירץ שם הרשב"א דכיון שלא התנה כהלכתו גלה דעתו שאינו מקפיד עיי"ש, אבל מדברי בעל המאור פרק ב' דביצה משמע דגוזה"כ הוא אם התנה שיהא כהלכות תנאי, וכן משמע מדברי המ"מ פ"ו מהל' אישות בשם הגאונים הראשונים, וקשה דגבי חולין לא אוכל לך מיייתי בגמרא נדרים י"א פלוגתא דר"מ ורבנן בתנאי כפול דפליגי אי אמרינן מכלל הן אתה שומע לאו, ומאי ראי' דלמא ר"מ ס"ל גמי מכלל הן אתה שומע לאו, ומ"מ בעי תנאי כפול מגוזה"כ דומיא דב"ג וב"ר, וד"ז שאלתי את כ"ק מ"ר הגר"ח הלוי זצ"ל, והשיב דפלוגתא דמכלל הן אתה שומע לאו היא אם הלאו נכלל בלשון ההן, וא"כ כשאומר ההן לחוד הוי כאילו אומר ההן והלאו, וממילא הוי כפול, ואידך מ"ד ס"ל דאף דאנו מבינין גם את הלאו מדברין, מ"מ אינו בכלל לשונו ולא מיקרי פירש את הלאו, ולא הוי דומיא דב"ג וב"ר, ולענין נדר בעינן לבטא בשפתים, ומשו"ה תלי בפלוגתא הנ"ל עכ"ד.

תלת אבל בחידושי הר"ן גיטין מ"ו גבי המוציא אשתו משום אילונית דלר"מ בעינן דכפליה לתנאיה, הקשה מ"ש תנאי כפול מכל דיני תנאים דלא בעינן הכא, ותירץ דבתנאי דלעבר לא בעינן דיני תנאי כלל, ומ"מ ס"ל לר"מ דבעינן כפילא משום דמכלל הן אי אתה

מדין האדם בשבועה והי' מזיר המותר ציון, אבל כיון דהוי מתנה עמש"כ בתורה אין כאן דין האדם בשבועה ומשום דצמקום שמתנה עמש"כ בתורה הרי ביארו התוס' והרמב"ן דכו"ע מודו דלא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן ומשום"ה כיון דלא כפל תנאו אין כאן דין האדם בשבועה.

ב

בענין תנאי כפול

ז. ובעיקר מה דמצוה צחי' הר"ן דהא דצחי' תנאי כפול לר"מ אינו משום משפטי התנאים ואף תנאי דלעבר דלא צחי' צ"י למשפטי התנאים [לשי' הר"ן] מ"מ צחי' תנאי כפול, וביארונו לעי' דלציאור המפרשים בירושלמי בצמיר וכן אף לפי ביאורינו אי לא נימא כהגר"ז צענין תנאי דע"מ שאתה שותה יין אלא כהגר"ש מוכח ג"כ כהר"ן, הנה לכאף צחי' הרמב"ם מצוה דחולק על זה, דשי' הרמב"ם צפ"ו מהלי' אישות הלי"ז דמה דצחי' למשפטי התנאים הוא רק תנאי דאם אבל תנאי דמעכשיו לא צחי' למשפטי התנאים [וכבר ביארו דמקור שי' הרמב"ם הוא מהסוגיא בגיטין דע"ה יעו"י בראשונים שם] וכי' הרמב"ם דגם תנאי כפול לא צחי', הרי מצוה דצמקום דלא צחי' למשפטי התנאים לא צחי' גם לתנאי כפול ולכאף זה סותר לשי' הר"ן.

ח. והנה לכאף שי' הרמב"ם ל"ע מהסוגיא בנדרים ד"א דא"י שם דבאומר נדר בלשון לא חולין מה שאוכל לך, לר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן דהרי מצינו תנאי כפול אין כאן נדר. דלא חשיב שאמר דמה שאוכל יהא נדר ולר"י דס"ל דלא צחי' תנאים תנאי כפול ס"ל דאמרי' מכלל לאו אתה שומע הן והוי נדר ע"כ, והנה הסוגיא שם הרי לא איירי בהלי' תנאים אלא צמוד בלשון מכלל לאו אתה שומע הן ואפ"ה תלי הגמ' לדין זה בפלוגתא דר"מ ור"י אי צחי' תנאים תנאי כפול, ולכאף מצוה מזה דפלוגתייהו דר"מ ורצון בדין תנאי כפול לא שייך לשאר משפטי התנאים ואין זה מדיני תנאים אלא דהוא מחלוקת בעלמא אי אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן או לא, ומוכח מזה כהר"ן דאף צמקום דלא צחי' למשפטי התנאים צחי' לתנאי כפול ול"ע על הרמב"ם.

ונראה ליישב את הרמב"ם מסוגיית הגמ', דשפיר י"ל דמה דלר"מ צחי' תנאי כפול משום דלא אמרי' מכלל הן אתה שומע לאו, אין הביאור בזה דיש כאן חסרון באומדנא דיתכן דלא כיוון לומר לאו, ובאמת באומדנא ליכא חסרון וצדור שכוונתו בזה שאמר הן גם ללאו, דלענין האומדנא ודאי אמרי' מכלל לאו אתה שומע

נקט הירושלמי דאף צמירות דהתנאי הוי מדין האדם בשבועה דלא צחי' צ"י לכל משפטי התנאים מ"מ לדין תנאי כפול צחי', הנה לדברינו עתה בציאור הירושלמי ליכא ראי' לזה, ושפיר י"ל דדין האדם בשבועה גם לר"מ מצטל התנאי את המעי' אף בלא שיכפול תנאו, ומה דהוכיח הירושלמי דלר"מ מתני' איירי כשכפל תנאו ונלכך הקי' דא"כ יצטל המעי', אפשר לומר בזה לפי מה שבי' צחי' מרן רי"ז הלוי ריש הלי' מזירות צחי' התוס' בצמיר דאף אי נימא כהגר"ח דבגדרים בעלמא מהני תנאי מדין האדם בשבועה ולא צחי' תנאים צמירות משפטי התנאים, מ"מ תנאי דמתני' דע"מ שאתה שותה יין ודאי דאיירי מלד תנאי דהלי' משפטי התנאים ומשום דהכא הרי רואה להחיל מזירות מחודשת דיהא מזיר שאין צו איסור יין ועומאה וזה יכול לחול רק מכה הדין המחודש דמשפטי התנאים, [ויעו"ש מה שהאריך הגר"ז שם בציאור הדברים ומה שכתבנו בזה לעי' סי' ו, וכיון שכן הרי מתני' איירי בהכרח היכא שעשה תנאי כמשפטי התנאים, ומעתה שפיר קשיא להירושלמי דא"כ הרי לר"מ דמלד משפטי התנאים לריך תנאי כפול בהכרח דמתני' איירי באופן דכפל תנאו, ומעתה קשה דכיון דכפל תנאו דא"כ אף דהתנאי אין חל משום מתנה ע"מ שכתוב בתורה ואין לתנאי כח גם לצטל המעי' משום סברת התוס' בכתובות, מ"מ יצטל המעי' מדין האדם בשבועה כיון דכפל ואמר להדיא שאתה שותה דיהא איסור ציון לא נזר.

אמנם כ"ז דוקא להגר"ז אבל לפי מה שהבאנו לעי' סי' ודהגר"ש שקופ ז"ל ביאר באופן אחר מהגר"ז את מה דמצוה צמיתני' בצמיר שם דלולי דין מתנה על מה שכתוב בתורה ה"י חל מזירות כזו שהוא מותר ציון, וביארונו שם דלציאור זה י"ל דגם מדין האדם בשבועה יכול לחול מזירות כזו שהוא מותר ציון ובעומאה לולי הדין דמתנה עמש"כ בתורה, [ויעו"ש בארוכה כל מה שביארונו], וא"כ ליכא הכרח ממתני' בצמיר דאיירי מדין משפטי התנאים וי"ל דמתני' איירי רק מחמת הדין המחודש דתנאים צמירות שהוא מדין האדם בשבועה, ומ"מ מצוה בירושלמי דלר"מ מוכרח ממתני' דאיירי בכפל תנאו, והיינו דגם בדין האדם בשבועה צחי' תנאי כפול, א"כ הרי מוכרח מהירושלמי דס"ל כהר"ן דגם צמקום דלא צחי' למשפטי התנאים וכמו תנאי דלשעבר ס"ל לר"מ דצחי' תנאי כפול ומשום דכלא שכפל לא אמרי' מכלל לאו אתה שומע הן, ומשום"ה גם בדין האדם בשבועה צחי' שיכפול וכלא זה לא אמרי' שעשה הנדר רק על דעת שלא יהא איסור ציון, וא"כ שפיר הכריח הירושלמי דלר"מ איירי מתני' כשכפל תנאו וא"כ קשה דאמאי אין הנדר צטל לר"מ מדין האדם בשבועה, אבל לרצון ניחא דבאמת איירי מתני' בשלא כפל, ועי' קאמרה מתני' דאי לאו דהוי מתנה עמש"כ בתורה ה"י חל התנאי

באומדנא ומוכח מדבריו דאס לאו לא יהא המע' ולכן
בזה לא צעי' לתנאי כפול, ובר"ן דסובר דגם בזה צעי'
תנאי כפול הוא משום דס"ל דאי לא אמרי' מכלל לאו
אתה שומע הן חסר גם באומדנא דאין ברור לן שכוונתו
בהחלט לכן ומש"ה ס"ל דגם בתנאי דלשעבר צעי' תנאי
כפול.

[ורק] דדבריו צעי' הרמב"ם ל"ע מהא דמבואר בתוס'
בקידושין ד"ו ז' גזי מתנה ע"מ להחזיר באתרוג
דלא לריך כפילא משום דדעתו שיכרך חזירו על אתרוג
שלו, וכן הביאו ממכח דוכתי דסגי באומדנא, ומשמע שם
בתוס' דהוא מדין תנאי עיי"ש שהק' אח"כ מדין תנאי,
הרי דהיכא דאיכא אומדנא גמורה לא לריך כפילא,
ומוכח מזה דבעלמא דבעין כפילא הוא משום דליכא
אומדנא דמוכח, וזה דלא כמס"כ צעי' הרמב"ם ולי"ע.

ט. אכן באמת נראה דאפשר לומר דגם הרמב"ם
סובר כשי' הר"ן דהא דצעי' תנאי כפול
בתנאים הוא משום חסרון אומדנא דאי לא אמרי' מכלל
לאו אתה שומע הן אין כאן אומדנא דמוכח שכוונתו גם
לד' הדין, ומ"מ בתנאי דמעכשיו ס"ל להרמב"ם דלא צעי'
לתנאי כפול, וביאור הדברים הוא דכשאומר הרי זה
גיעך ע"מ שתתני לי מאתים וזו הא ודאי דכוונתו עכשיו
היא לומר דעושה הקידושין ע"מ שתתני לי מאתים וזו
והמע' נעשה בתנאי דע"מ, ורק דאין מוכרח מה ה'י
רואה לעשות אם לא תתן לו מאתים וזו ואפשר דלא
איכפת ל' ורואנו בהמעשה גם אי לא יחול התנאי,
ומעתה נראה דחלוק בזה תנאי דמעכשיו מתנאי דאס,
ומשום דבתנאי דמעכשיו דלא צעי' צ"י למשפטי התנאים
והמע' תלוי בתנאי משום דהמע' נעשה ע"מ כן, א"כ כיון
דעשה המע' ע"מ כן אף דלא אמר שכלל זה אין עושה
המע' מ"מ חל צמ"ע דין דהמע' נעשה רק באופן דקיום
התנאי כיון דאמר להדיא דעושה מע' שיהא תלוי בקיום
התנאי, ומש"ה כל שלא נתקיים התנאי אין כאן מעשה
דכן הוא דין המע' דאין כאן מע' אלא באופן קיום
התנאי, ולא מיבעיא לפי מה דמטו בשם הגר"ח דבתנאי
דמעכשיו ש' הרמב"ם דלא הוי מדין חידוש תנאי כלל
אלא משום דכל המע' נעשה אדעתא דקיום התנאי ודאי
דהכא אף דאפשר דלא איכפת ל' שיחול המע' גם אי לא
יקויים התנאי מ"מ הרי צודאי עשה המע' בתנאי דהא
רואנו שיקויים התנאי ומש"ה בלא קיום התנאי אין כאן
מע', ואפי' לפי מה שנחצהר אללנו במקו"א (יעו"ש זכרון
שמואל ס' מ"ו אות ג') דמדברי הרא"ש צתי' כלל מ"ו ס'י
צ"י מוכח צעי' הרמב"ם דגם תנאי דמעכשיו מדין חידוש
תנאי הוא ורק דס"ל דצמ"ע כפול לא לריך חיזוק בהתנאית
תנאי צמ"ע בהתנאה ורק בתנאי דאס נאמר דהתנאי
לריך חיזוק צמ"ע בהתנאה ורק ע"י החיזוק חל התנאי,

הן, ורק דר"מ סובר דמהא דצעי' גז' וצני ראוין מצינו
בתורה שכלל תנאים ילפי' דאיכא גז' כ' דבתנאי לא סגי
בזה דמתנה באופן שמתוך דבריו מוכח שמתנה שם לא
יהא כן לא יחול המע', אלא דיש דין בתנאים שצריך
שיאמר להדיא את תנאו ולא סגי בדיבור שמתוכו מוכח
שעושה תנאי, ולכן ס"ל דאף דבאומדנא ליכא חסרון מ"מ
כיון דבתנאים צעי' שיפרש את תנאו לא מהני בלא תנאי
כפול, ורצון דפליגי עלי' נמי מודו לעיקר יסוד זה דבתנאי
צעי' שיפרש את צ' הדידים ולא סגי צמ"ע שאומר דיבור
שמוכח ממנו צ' הדידים ורק דרצון סברי דמכלל לאו
אתה שומע הן והביאור בזה הוא דכשאומר את האד
הללו חסוב שיש כאן דיבור גם על ד' הדין, ופירוש מכלל
לאו אתה שומע הן הוא דכשאומר את ד' הדין חסוב
דיש כאן אמירה מפורשת גם על ד' הדין, וכיון שכן הרי
אף דבתנאי צעי' שיפרש את צ' הדידים שבתנאי מ"מ
מהני בלא תנאי כפול משום דגם כשמפרש רק ד' אי
חסוב שמפרש להדיא את שני הדידים דמכלל לאו אתה
שומע הן, ונמש"ה ס"ל לרצון דבהכרח מה דצני גז' וצני
ראוין כלל תנאים כן ה' המע' ולא משום שהדין כן, דלא
יתכן שיהא דין לכפול אחר שאמרי' דמכלל לאו אתה
שומע הן ויש כאן כפל התנאי גם כשאין מזכיר צפוי את
הכפילות.

ונמצא לפי"ז דכ"ע מודו דמלך האומדנא אמרי' מכלל
לאו אתה שומע הן, וכ"ע מודו דבתנאים לא
סגי באומדנא וצעי' שיאמר בפירוש את כפילות התנאי,
ונחלקו אי הא דמכלל לאו אתה שומע הן יש לזה דין
דיבור גם על הדין וממילא מהני בתנאי או דהוי רק
אומדנא וממילא לא מהני בתנאי, ומעתה הרי מיושז ש'
הרמב"ם ולק"מ מהסוגיא צנדרים דתלחך דיני נדרים
צדיני תנאים, ומשום דגם צנדרים כשאמר לא חולין מה
שאוכל לך לא סגי צמ"ע שמוכח מדבריו דעושה נדר על
מה שיאכל וצעי' שיאמר דיבור מפורש שעושה נדר,
[וילפי' לה מלצטא צשפחים], ומש"ה דין נדרים תלוי
בפלוגתא דמכלל לאו אתה שומע הן דהפלוגתא היא אם
ע"י מה שאומר לאו חסוב שיש כאן אמירה על הדין או
לא, ולר"מ דצעי' תנאי כפול והיינו דע"י מכלל לאו אתה
שומע הן לא חסוב שיש כאן אמירה על הדין לא הוי נדר,
ולר"י דחסיב שיש כאן אמירה על הדין הוי נדר.

ומעתה סובר הרמב"ם דכל זה בתנאי דצעי' צ"י
למשפטי התנאים דבזה יש דין דלריך שיפרש
את צ' נדדי התנאי ולכן לר"מ דמכלל לאו אי אתה שומע
הן והיינו דאין כאן דיבור על האד השני של התנאי לא
הוי תנאי, אבל בתנאי דמעכשיו דלא צעי' למשפטי
התנאים ליכא צ"י הלכה דצעי' שיפרש את צ' נדדי התנאי
וסגי צמ"ע שמוכח מתוך דבריו דעושה את צ' נדדי התנאי
בזה לא צעי' כפילות ומשום דאף בלא כפילות אין חסרון

לאו אתה שומע הן, א"כ מי יימר דההיפוך של לא כשר הוא תיצת אסור, דילמא ההיפוך הוא נצילה ואין כוונתו לעשות נדר כלל, וע"ז תי' הר"ן דסתם נדרים להחמיר ואמרינן דדעתו לאסור עצמו בנדר. ועי' אשר תאמרו בראשי שיערים (סי' א') מה שתי'.

ובעיקר מש"כ הר"ן דסתם נדרים להחמיר, מלשונו משמע דהוא מטעם ספק לחומרא. אולם יעוי' ברא"ש (יח:) שכתב דהוא משום דאמרינן דסתם הנודר דעתו לאסור מדלא שתק, וכן משמע מהרא"ש בסוגיין עי"ש, ועי' לקמן (יח:) מש"כ בזה.

דף יא.

אי ר"מ לית ליה

מבלל לאו אתה שומע הן

ומבואר דלר"מ דלית ליה מכלל לאו אתה שומע הן לא חל הנדר. ועי' באחרונים שנסתפקו אם החסרון הוא מצד ההבנה והגי' ד והאומדנא דאין אנו מצינים צד ההן, או דבאמת שפיר אנו מצינים צד ההן אלא דמ"מ לא מהני משום דאין כאן אמירה על צד השני ונדרים יש דין לצטא בשפטים דבעינן דיבורא של נדר. ועי' קו"ש צ"צ (ס"ק תל"ז) שהציא בזה שני מהלכים, דהנה לכאורה יש להקשות מה שיך ר"מ לסוגיין, והא צפשוטו דינא דר"מ הוא דין צהל' תנאים וכדילפינן מצ"ג וצ"ר דבעינן תנאי כפול מהלכתא

דתנאי, אבל הכא איירינן צהל' לשון אם אמרינן מכלל הן אתה שומע לאו, ומנ"ל להגמ' דר"מ לא ס"ל מכלל הן אתה שומע לאו. ובאחרונים איכא בזה שני מהלכים.

(א) הגר"ח ציאר, דפלוגתא דמכלל לאו אתה שומע הן היא אם

הלוא נכלל בלשון ההן, וא"כ כשאומר ההן לחוד הוי כאילו אומר ההן והלאו, וממילא הוי כפול, ואידך מ"ד ס"ל דאף דאנו שומעין ומצינים גם את הלוא מדצרינו, מ"מ אינו בכלל לשונו ולא מיקרי פירש את הלוא, ולא הוי דומיא דצ"ג וצ"ר, וס"ל להגמ' דה"ה לענין נדר לא מהני דבעינן דיבור מקרא לצטא בשפטים, ולזה שפיר תלי לה הגמ' דינא דנדרים צדינא דר"מ, דכמו דר"מ ס"ל לענין תנאים דלא הוה בכלל לשונו ה"ה לענין נדרים דבעינן דין דיבור לא הוה בכלל לשונו. ועי' צפי' הרא"ש שכנראה פי' כהגר"ח, שכתב אע"ג דגם בלא כפילות הוה משמע תנאה מ"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, והיינו כמש"נ. וע"ע לקמן מש"כ דגם מהרמב"ם מוכח כהגר"ח.

והאחרונים הק' על הגר"ח דאכתי תיקשי למה לא מהני מדין יד, נהי דלא נחשב כדיבור וציטוי שפטים מ"מ כיון דאנו שפיר מצינים צד ההן למה לא מהני מטעם יד, עי' קה"י (סי' ט'). (ועי' בריטב"א שבאמת נקט דבמתני' אינו אסור אלא מטעם יד עי"ש ומש"כ המגיה

ש(ס). ובפשוטו י"ל עפ"י מש"כ הר"ן בשבועות (כ.) דכל היכא דסליק דיבוריה לא אמרינן ידות. ועוד יש לתרץ דלא שייך ידות אלא היכא שאמר דברים שמשמען ענין איסור, אבל הכא כיון דלא אמר דההן כלל אף שאנו מצינים שכוונתו לאסור עצמו, מ"מ כיון דמנד לשונו ליכא לשון כלל על ענין איסור נדר, לא הוה בכלל ידות כלל, ועדיין הדבר נריך תלמוד.

(ב) והקו"ש שם ביאר באופ"א, עי"ש שהוכיח מכמה ראשונים דלא כהגר"ח, ולזה ביאר דר"י ור"מ בתרתי פליגי, חדא במשפטי התנאים אם בעינן תנאי כפול מנד משפטי התנאים, ועוד פליגי במכלל הן אתה שומע לאו והיינו אם אנו שומעין ומצינים כלל את דהלאו, והמקור לומר דפליגי גם כדינא דמכלל הן אתה שומע לאו הוא משני מקומות, חדא מהא דהמוציא את אשתו משום איילונית דמנריך ר"מ תנאי כפול אע"פ דמיירי בתנאי דלעבר דלא בעינן דיני תנאי כלל. ועוד מהא דבעי ר"מ תנאי כפול גם בתנאי דע"מ, אע"פ דבתנאי דע"מ כיון דהוי כמעכשיו אי"צ לדיני תנאים, אלא בע"כ דר"מ סובר דמכלל לאו אין אנו שומעין ומצינים כלל דההן, ולזה שפיר מביא הגמ' דגם בנדרים לא מהני לר"מ.

ואכתי יל"ע לפי פי' הקו"ש מה מביא הגמ' מר' יהודה, דילמא ר"י לא

קאמר אלא דמכלל לאו אנו מצינים דההן, אבל מנ"ל דנחשב כדיבור לענין נדרים. ונ"ל דכיון דמצינו תנא במתני' דס"ל דהוה נדר, הרי בע"כ דאיכא מ"ד דהוה כדיבור, וכיון דלא יתכן דר"מ ס"ל כן מדבעי תנאי כפול, בע"כ דר' יהודה הוא דס"ל כן ודו"ק.

אלא ר' יהודה היא

ופי' הר"ן ר"י דהמוציא את אשתו משום איילונית. ועי' ברא"ש שפי' דר"י הוא בר פלוגתיה דר"מ בכל מקום (עי' רע"א מה שהק' עליו). ונ"ע למה לא פי' כהר"ן.

ונראה דהרא"ש לשיטתו כיון שמפרש כהגר"ח א"א לפרש כהר"ן דהרי, מר"י דגיטין לא שמעין אלא דמכלל הן אנו מצינים דהלאו, אבל ליכא ראי' דהוה בכלל דיבור לענין נדרים.

בולה ר"י היא וכו'

עי' בתוס' שהק' והא בלא כשר ולא דכי ליכא כ"ק, עי"ש מה שחיראו. ועי' במל"מ (פ"א סוף הי"ח ד"ה ודע שכתבנו) שהק' דתוס' לא חיראו כלום על רישא דמתני' לא חולין שאוכל לך דאמרינן דכוונתו קרבן לא אוכל לך והא לר"י לא מהני אא"כ אמר קרבן בכ"ק, עי"ש שהניח בקושיא.

וקשה מהו הראי' מרבי יהודה להכא, והא אפשר דדוקא לענין תנאים סובר רבי יהודה דאף שלא פירש את הכפילות של התנאי מהני משום דמכלל לאו אתה שומע הן, אבל בנדרים דבעינן "לבטא בשפתים" (שבועות דף כו:) דהיינו שיפרש דבריו, מהיכא תיתי דסגי בהא דמכלל לאו אתה שומע הן, והא כיון שלא פירש את הנדר להדיא אין כאן "לבטא בשפתים".

ונראה, דסוברת הגמרא, דזה ודאי דלכו"ע ממשמעות לשונו שאומר לאו, אתה שומע הן, ומה שנחלקו לענין תנאים הוא משום דבדיני תנאים ילפינן מתנאי בני גד ובני ראובן דצריכים לפרש צד השני, ולא סגי במה שמבינים את הצד השני, ובזה ס"ל לר"מ דמכלל לאו אין זה כמו שפירש ההן ולכן אינו תנאי אף שמבינים את הצד השני, ורבי יהודה נחלק בזה וס"ל דע"י דמכלל לאו אתה שומע הן, חשוב שפיר כמו שפירש את הצד השני, וזהו שמדמה הגמ' דין מכלל לאו אתה שומע הן בנדרים לדינו גבי תנאי, דכמו דלגבי תנאי צריכים לפרש את הצד השני, ולא סגי במה שמבינים את הצד השני, גם בנדרים בעינן "לבטא בשפתים" ולא סגי במה שמבינים מדבריו, וא"כ דוקא לפי רבי יהודה דסובר לגבי תנאים דהוי כאילו פירש, מהני גם לגבי נדרים, אבל לפי רבי מאיר דסובר דבלא תנאי כפול לא חשיב כמו שפירש את הצד השני, גם בנדרים

לא חשיב לבטא בשפתים וממילא לא חל הנדר.

[א"ה], ונראה דזה מבואר בדברי הרא"ש בפירושו בסוגיין (ד"ה כל תנאי) שכתב וז"ל, אע"ג דבלא כפילות הוה משמע תנאה, לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, עכ"ל, הרי דגם למ"ד מכלל לאו אי אתה שומע הן, מ"מ מבינים מלשונו את כל צדדי התנאי, אלא דמ"מ לית ליה מכלל לאו אתה שומע הן, והיינו כמשנ"ת משום דלא הוי כמו שפירש את צד ההן].

והביאור בזה שאמרנו דבתנאים צריך לפרש דבריו, הוא [כמש"כ התוס' בכתובות (דף נו. ד"ה הרי זו)] דבאמת בלי הפרשה דתנאים לא היה אתי דיבור ומבטל מעשה, ובכלל לא היה מועיל התנאי, אלא המעשה היה חל בכל גווני, ובחידוש התורה דפרשת תנאים נתחדש דאפשר לבטל המעשה ע"י תנאי, אך זה דוקא אם עשה התנאי ככל דיני תנאי, ואל"ה הדר דינא דע"י דיבור אי אפשר לבטל המעשה, וכיון דבעי' לחלות דין תנאי, הרי אחד מדיני התנאים הוא לכפול התנאי, ולכן צריך לפרש את שני הצדדים, ולא סגי במה שמבינים הן. אלא דבזה נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה, דר"י סובר דמכלל לאו הוי כמו שפירש הן ושפיר חל התנאי, ור"מ סובר דמכלל לאו לא הוי כמו שפירש הן, וא"כ אע"פ שאנחנו מבינים את הצד דהן, אין התנאי חל, וכנ"ל.

- ב -

בשיטת הרמב"ם דבתנאי דמעכשיו לא בעינן תנאי

← **וכן מוכח ברמב"ם** (פ"ו מהל' אישות הל' י"ז) דלאו משום שאין מבינים את הצד השני הוא דבעי' לכפול התנאי, שהרי פסק דבאומר מעכשיו לא בעינן דיני תנאי ול"צ לפרש צד השני, אלא גם בלא"ה המעשה תלוי בקיום התנאי, יעו"ש, הרי דס"ל דזה ודאי שאנחנו מבינים צד השני בדיבורו דכוונתו לומר הן, רק דבתנאי נתחדש שצריך לפרש להדיא את הצד השני, וע"כ במעכשיו שאינו מועיל מדין תנאי, א"צ לפרש את הצד השני.

איברא דאכתי דברי הרמב"ם צ"ב, דלכאורה איפכא מסתברא, דבמקום שמהני מדין תנאי, דחידשה התורה דיכול לתלות בתנאי אם יתקיים או יתבטל המעשה, בזה אין צריך כ"כ לפרש, אבל באומר מעכשיו שאין זה מדין תנאי, מן הסברא הוא שיצטרך לפרש יותר כדי לבטל המעשה. ועל כרחק דהביאור הוא דבמעכשיו כיון דאינו מהלכות תנאים, אין זה מדין **ביטול** המעשה, רק שמפרש הוא שעל דעת כן אינו רוצה המעשה, והרי זה מעשה רק על צד הזה, וכמו שאפשר למכור חצי

חפץ כך יכול לעשות מעשה רק על צד אחד, ואין זה מהלכות תנאים, ורק בתנאי ד"אם" אמרינן דכך מונח בלשונו שרוצה שיחול המעשה לגמרי אלא שיש כאן ביטול מדין תנאי, ולזה צריכים גברי התנאים^{טו}.

- ג -

נישאת קודם קיום התנאי - דברי הרמב"ם בזה

וברמב"ם (פ"ח מהל' גירושין הל' א') פסק דהמגרש על תנאי [ד"אם"], תהיה מגורשת בשעה שיתקיים, ולכתחילה לא תנשא עד שיתקיים התנאי, ואם נשאת לא תצא אא"כ לא נשאר בידה לקיימו, ע"כ. ותמוה, דכיון דלא חל הגירושין לפני קיום התנאי, למה לא תצא (ועי' בהרהמ"ג ובכסף משנה בשם הר"ן פ' מי שאחזו). אמנם לפי"ד הביאור הוא, דודאי בנותן גט על תנאי שתעשה דבר פלוני, אין זה כאומר שתתגרש לאחר ל' יום, דבאמת מצד המעשה ראוי לחול מיד, אלא שכיון דתלה הדבר בתנאי, הרי כך הוא דין תנאי דהמעשה מתקיים בשעת קיום התנאי, אבל לאחר שנתקיים התנאי, שוב חל המעשה למפרע.

והנה בקידושין (דף ס.) דנה הגמ' במגרש על מנת שתתני לי מאתים

טו. העיר הגר"ש אדלר שליט"א, לכאורה אם מעכשיו הוי מעשה על צד אחד א"כ אין ראי' מדברי הרמב"ם דמכלל לאו אנו מבינים את ההן, דיתכן לומר דבאמת אם לא אמרינן מכלל לאו אז ליכא אפילו אומדנא על הצד השני, והא דבמעכשיו לא צריך לכפול הוא משום דעשה את המעשה על זה האופן ועל אופן אחר לא עשה.